

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง การจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัว
เข้ามาทำงานในประเทศไทย

จัดทำโดย นายกิตติ อินทรกุล
รหัส ๕๐๔๗

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๕ ปี ๒๕๕๖
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
ลิขสิทธิ์ของกระทรวงการต่างประเทศ

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง การจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย

จัดทำโดย นายกิตติ อินทรกุล
รหัส ๕๐๔๗

หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๕ ปี ๒๕๕๖
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
รายงานนี้เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

เอกสารรายงานการศึกษาส่วนบุคคลนี้ อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูตของกระทรวงการต่างประเทศ

ลงชื่อ

(ดร.เดชา ตั้งสีฟ้า)*
อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ

(เอกอัครราชทูต อุ่ม เมฆานนท์)
อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ขจิต จิตตเสวี)
อาจารย์ที่ปรึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การศึกษา เรื่อง การจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย และศึกษาแนวทางการส่งเสริมให้เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย เข้าถึงสวัสดิการชุมชนที่มีประสิทธิภาพ การศึกษารั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary study) และการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth interview) ประกอบด้วย ประธานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลป่าคอก อำเภอลำปาง จังหวัดภูเก็ต ผู้แทนกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ องค์กรภาคเอกชนซึ่งปฏิบัติงานเกี่ยวกับเด็กต่างชาติ นักวิชาการด้านสิทธิมนุษยชน มีรายละเอียดดังนี้

๑. สภาพและปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย นั้น เด็กต่างชาติในประเทศไทยมีหลายกลุ่ม ทั้งเด็กที่เกิดใหม่จากพ่อแม่ที่เข้ามาเป็นแรงงานต่างชาติ เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย แรงงานเด็กต่างชาติ พบเด็กกลุ่มนี้ตั้งแต่ช่วงวัยแรกเกิดจนถึง ๑๘ ปี โดยจะอยู่ร่วมกับครอบครัวในสภาพแวดล้อมที่แออัด จึงมีปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัย ไม่ได้ได้รับการพัฒนาขั้นพื้นฐาน ไม่ได้ได้รับการศึกษาและการพัฒนาตามวัย เพราะไม่สามารถเรียนร่วมกับเด็กทั่วไป ภาษา การพูด ต้องปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมไทย เข้าไม่ถึงสวัสดิการ และถูกเลือกปฏิบัติ และไม่ได้รับการยอมรับจากและชุมชน

๒. แนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย นั้น ต้องส่งเสริม สนับสนุน ให้ชุมชนเป็นหน่วย เผื่อระวังปัญหาในระดับพื้นที่ จัดทำเชื่อมโยงข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ระหว่างเครือข่ายพันธมิตร ทูตทางสังคม ข้อมูลทรัพยากรทางสังคม ปราชญ์สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สวัสดิการชุมชนรูปแบบอื่นๆ และต้องให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจการจัดสวัสดิการให้ชุมชน เพื่อให้ภาคีทุกภาคส่วนที่เข้ามาร่วมกันคิด แก้ไขปัญหา บนฐานความสัมพันธ์ที่เสมอภาคแบบ หุ้นส่วน (Partnership) และมีส่วนร่วมในฐานะ “เจ้าภาพร่วม” ด้วยการยอมรับความแตกต่างทางความคิดความเชื่อ และความหลากหลายของผู้คนได้มากขึ้น ส่วนรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน ควรให้องค์กรภาคธุรกิจที่พ่อแม่ หรือผู้ปกครองของเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย เป็นผู้รับผิดชอบจ่ายเงินสมทบ ๑ ส่วน พ่อแม่เด็ก/ผู้ปกครองจ่ายสมทบ ๑ ส่วน และประเทศในกลุ่มอาเซียนต้องร่วมมือกันจัดตั้งกองทุน ASEAN FUND เพื่อนำเงินส่วนหนึ่งมาช่วยเหลือกลุ่มคนอาเซียนที่เป็นผู้ด้อยโอกาสในประเทศอื่น ๑ ส่วน และกองทุนสวัสดิการชุมชนสามารถขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม หรือกองทุนคุ้มครองเด็ก เพื่อการจัดสวัสดิการสังคมได้

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรให้เด็กต่างชาติที่อพยพตามครอบครัวเข้าอยู่ในพื้นที่ ทุกคนในชุมชน เป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน และให้มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่

๒) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรผลักดันรูปแบบสวัสดิการพหุลักษณะ ในรูปแบบสวัสดิการชุมชนในเวทีอาเซียน

๓) ควรจัดสวัสดิการชุมชนให้ครอบคลุม ด้าน ๗ ด้าน คือ การศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย กระบวนการยุติธรรม กีฬาและนันทนาการ การมีงานทำและรายได้ และการบริการสังคมทั่วไป

๒. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

๑) หน่วยงานจำเป็นต้องพัฒนาข้อมูลเด็กต่างชาติที่อพยพตามครอบครัวเข้ามาอยู่ในพื้นที่ ทุกกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งประเภทสวัสดิการที่เด็กต่างชาติได้รับทั้งแบบกระแสหลักและสวัสดิการพหุลักษณะ เพื่อประโยชน์ในการจัดสวัสดิการสังคม

๒) ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายในพื้นที่ให้การดูแลผู้ด้อยโอกาส จากประเทศสมาชิกในอาเซียน และให้ความช่วยเหลือให้บุคคลกลุ่มนี้ได้รับประโยชน์จากกองทุนสวัสดิการชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล เรื่อง การจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรมนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๕ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ สำหรับผู้ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการชุมชนสำหรับเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย อันเป็นรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีภารกิจรับผิดชอบเสาหลักประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งจะต้องส่งเสริมความร่วมมือในการจัดสวัสดิการสังคมและพัฒนาประชากรกลุ่มเป้าหมาย และผู้ด้อยโอกาส ให้ได้รับสวัสดิการสังคม และได้รับการพัฒนาให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีความมั่นคงทางสังคม รวมทั้งการสร้างสังคมแห่งความเอื้ออาทรในประชาคมอาเซียน ซึ่งผู้ศึกษาได้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย และแนวทางการส่งเสริมให้เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย เข้าถึงสวัสดิการชุมชน ที่มีประสิทธิภาพ หวังว่าผลการศึกษาจะนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมแก่เด็กต่างชาติที่อยู่ในประเทศไทย

ผู้ศึกษาขอขอบคุณ ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (นายวิเชียร ขวาลิต) ที่สนับสนุนและอนุมัติให้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารการทูตรุ่นที่ ๕ ในครั้งนี้ และขอขอบคุณกระทรวงการต่างประเทศ ที่ได้จัดหลักสูตรการฝึกอบรมที่ดีและมีคุณภาพ และขอขอบพระคุณคณะอาจารย์ที่ปรึกษา ประกอบด้วย ดร.เดชา ตั้งสีฟ้า เอกอัครราชทูต อุ่ม เมลาณนท์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.ขจิต จิตตเสวี ที่ได้ให้คำแนะนำปรึกษาและข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาในครั้งนี้ รวมทั้งขอขอบคุณผู้สนับสนุนข้อมูลในการจัดทำรายงานการศึกษา และผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทุกท่าน

สุดท้ายนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานฉบับนี้จะมีประโยชน์สำหรับผู้สนใจและ ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป

นายกิตติ อินทรกุล
สิงหาคม ๒๕๕๖

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการศึกษา	๒
๑.๓ ขอบเขตการศึกษา	๒
๑.๔ วิธีดำเนินการศึกษา	๓
๑.๕ ระเบียบวิธีการศึกษา	๓
๑.๖ ประโยชน์ของการศึกษา	๔
บทที่ ๒ กรอบความคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๕
๒.๑ กรอบความคิด	๕
๒.๒ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๑๐
๒.๓ กรอบแนวคิดการศึกษา	๑๓
บทที่ ๓ ผลการศึกษา	๑๕
๓.๑ สภาพและปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย	๑๖
๓.๒ แนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย	๑๘
๓.๓ การจัดสวัสดิการชุมชนกับประชาคมอาเซียน	๓๐
บทที่ ๔ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๓๓
๔.๑ สรุปผลการศึกษา	๓๓
๔.๒ ข้อเสนอแนะ	๓๕
บรรณานุกรม	๓๖
ประวัติผู้เขียน	๓๘

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การย้ายถิ่นของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าหรือการย้ายถิ่นหนีจากความยากลำบากที่ส่งผลต่อการอยู่รอด ซึ่งการย้ายถิ่นของแรงงานในสังคมไทย เริ่มจากยุคของการที่แรงงานไทยย้ายถิ่นจากภาคการเกษตรสู่ภาคการผลิตและการเคลื่อนย้ายสู่สังคมเมือง ทั้งนี้ การย้ายถิ่นภายในประเทศของคนไทย หรือการส่งออกแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศ ทำให้แรงงานในภาคชนบทตึงตัว และนำไปสู่การต้องการแรงงานต่างด้าวเพื่อมาทดแทนแรงงานไทยที่ปฏิเสธไม่ทำงานประเภทราคาถูกคือ ทักษะต่ำ สกปรก และอันตราย นโยบายที่ส่งเสริมเขตเศรษฐกิจพิเศษตามบริเวณชายแดน การจัดตั้งเขตลงทุน การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่มีประสิทธิภาพ ค่าตอบแทนที่ด้อย่อมเป็น อุปสรรคในการย้ายถิ่นของคนจากประเทศเพื่อนบ้าน และปัจจัยในประเทศต้นทาง ที่มีความไม่เสถียรภาพของประชาชนทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจสังคม รวมถึงอีกปัจจัยหนึ่งคือ ขบวนการลักลอบขนคนและค้ำมนุษย์

เด็กต่างชาติที่อยู่ในประเทศไทย ส่วนใหญ่มาจากประเทศแถบอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง แต่ไม่มีตัวเลขประมาณการอย่างเป็นทางการจำนวนเด็กต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย วิธีการเข้ามาประเทศไทยของเด็กต่างชาติมีหลายวิธีการ คือ เด็กบางคนติดตามผู้ปกครองที่เข้ามาเป็นแรงงาน ซึ่งมีทั้งเข้ามาพร้อมผู้ปกครองหรือติดตามผู้ปกครองเข้ามาภายหลัง เข้ามาทั้งโดยการนำพาของกระบวนกรค้ามนุษย์ กระบวนกรลักลอบขนคนเข้าเมือง หรือโดยการลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย ซึ่งจะเห็นได้ว่ากระบวนกรเข้าเมืองของเด็กต่างชาติ โดยเฉพาะเด็กต่างชาติจากประเทศลุ่มแม่น้ำโขง เป็นกระบวนกรเดียวกับกระบวนกรแรงงานอพยพ ซึ่งจะมีเด็กปะปนอยู่กับผู้ใหญ่ด้วยเสมอ

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากร การลงทุน และการผลิตจากประเทศหนึ่งไปสู่อีกประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียน อาจมีผลกระทบทางลบต่อระบบการคุ้มครองเด็ก โดยเด็กต่างชาติจะมีจำนวนสูงขึ้น เนื่องจากประเทศในกลุ่มอาเซียนลดการปิดกั้นในการเข้าประเทศของตน ทำให้เกิดการไหลบ่าของประชากรจากประเทศที่ขาดโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ในประเทศที่มีโอกาสดีกว่า อาชญากรรมที่เกิดจากคนต่างชาติในประเทศปลายทางมีแนวโน้มสูงขึ้น เด็กต่างชาติมีโอกาสเข้าถึงบริการจากรัฐน้อยหรือไม่มีโอกาสเลย รวมทั้งจะถูกใช้แรงงาน เป็นเครื่องมือในการขอราน หรือถูกแสวงประโยชน์ทางเพศได้โดยง่าย เด็กกลุ่มนี้จะขาดโอกาสในการได้รับการพัฒนาจนสามารถพึ่งตนเอง และต้องเป็นที่พึ่งของอื่น และมีความสามารถอื่นๆ เต็มตามศักยภาพของเด็กได้ สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย เนื่องจากเด็กมีแต่ผู้ปกครองที่จะพัฒนาเด็ก ไม่มีครูญาติ ชุมชน โรงเรียน

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก กำหนดให้เด็กทุกคนมีสิทธิ ๔ ประการ คือ สิทธิในชีวิตและการอยู่รอด สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครอง สิทธิในการพัฒนา และสิทธิในการมีส่วนร่วม และ

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.๒๕๔๖ กำหนดว่าการปฏิบัติต่อเด็กให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก และไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม อย่างไรก็ตาม แม้อนุสัญญาฯ และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.๒๕๔๖ จะกำหนดให้มีการปฏิบัติต่างๆ ต่อเด็กทุกคนที่อยู่ในประเทศไทยโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ และถือว่าต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองเป็นกรณีพิเศษ แต่เด็กต่างชาติที่อยู่ในประเทศไทยซึ่งเป็นเด็กด้อยโอกาส กลับถูกเลือกปฏิบัติไม่ให้เข้าถึงสิทธิ สวัสดิการ ขาดโอกาสในการได้รับการพัฒนาจนสามารถพึ่งตนเอง และมีความสามารถอื่นๆ เต็มตามศักยภาพของเด็กได้สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย และเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การเคลื่อนย้ายถิ่นของเด็กกลุ่มนี้จะมีมากขึ้น ประเทศไทย จำเป็นต้องพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมเพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาตามสมควรแก่วัย ให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยใช้กระบวนการของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมต่อเด็กต่างชาติ

ดังนั้น เด็กต่างชาติ ซึ่งถือเป็นกลุ่มเด็กที่ต้องได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ ควรได้รับการจัดสวัสดิการสังคมอย่างครอบคลุม ทั้งถึง และเป็นธรรม เพื่อการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และรองรับยุทธศาสตร์ประเทศไทย จำเป็นจะต้องทราบถึงสภาพการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย เพื่อส่งเสริมบทบาทของกองทุนสวัสดิการชุมชนเข้ามาจัดสวัสดิการสังคม แก่กลุ่มเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย และศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทยให้เหมาะสมอันจะเป็นการเตรียมการการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมให้เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทยเข้าถึงสวัสดิการชุมชน ที่มีประสิทธิภาพ

๑.๓ ขอบเขตการศึกษา

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษา เรื่อง การจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย เป็นการศึกษาเบื้องต้น เพราะผู้ศึกษาใช้ระยะเวลาในการศึกษาระหว่างการอบรมหลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๕ (ระหว่างวันที่ ๒ มิถุนายน – ๙ สิงหาคม ๒๕๕๖) เพื่อทำการศึกษา ซึ่งใช้การศึกษาโดยการประมวลจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก และมีการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างเพียงบางส่วน เท่านั้น ทั้งนี้ ผู้ศึกษาทำการศึกษา ซึ่งความครอบคลุมเนื้อหา ๒ ประเด็นหลัก คือ สภาพและปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ในปัจจุบัน และศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษา การจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ประธานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ผู้แทนกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ องค์กรภาคเอกชน ซึ่งปฏิบัติงานเกี่ยวกับเด็กต่างชาติ นักวิชาการด้านสิทธิมนุษยชน

๑.๔ วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร(Documentary study) และการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth interview) ดังนี้

๑.๔.๑ ศึกษาจากเอกสาร (Documentary study) ได้แก่ ตำรา หนังสืออ้างอิง บทสรุปงานวิจัยและเอกสารของทางราชการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลที่เอื้อต่อการขยายกรอบแนวคิดการวิจัยให้ชัดเจน และสามารถนำไปอ้างอิงในการอภิปรายผลได้

๑.๔.๒ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth interview)

๑.๕ ระเบียบวิธีการศึกษา

๑.๕.๑ พื้นที่ศึกษา

ผู้ศึกษาได้เลือกศึกษาหน่วยงานที่จัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามผู้ปกครองที่เข้ามาเป็นแรงงาน

๑.๕.๒ กลุ่มประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาวิจัยจากประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยเจาะจงผู้ให้ข้อมูลหลัก และใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย

๑) ระดับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ประกอบด้วย

(๑) ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาตรฐานการพัฒนาสังคมฯ และรองผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ เป็นผู้ผลักดันพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.๒๕๔๖ และมีความเชี่ยวชาญเรื่องการจัดสวัสดิการสังคมและการจัดสวัสดิการชุมชน

(๒) หัวหน้าสำนักงานรัฐมนตรี เคยเป็นผู้ขับเคลื่อนงานพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.๒๕๔๖ กองทุนคุ้มครองเด็ก และเคยปฏิบัติหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสมุทรสาคร

(๓) ผู้จัดการสำนักงานปฏิบัติการภาคตะวันออก(สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน) เป็นผู้ขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการชุมชนในระดับพื้นที่ภาคตะวันออก

๒) องค์กรพัฒนาเอกชน คือ องค์กร International Rescue Committee ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับเด็กต่างชาติในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

๓) ประธานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนต้นแบบที่มีการจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อให้ผู้ด้อยโอกาสได้รับการคุ้มครองทางสังคมอย่างไม่เลือกปฏิบัติ

๔) นักวิชาการ ประกอบด้วย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบงานสิทธิมนุษยชนของเด็ก และเคยปฏิบัติงานรองเลขาธิการสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ

๑.๕.๓ แนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา เพื่อบรรยายหรืออธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาที่ค้นพบ ด้วยการพรรณนาข้อมูลครอบคลุมสาระสำคัญของวัตถุประสงค์ โดยการวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับเนื้อหา และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์

๑.๖ ประโยชน์ของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงสภาพและปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย และแนวทางการส่งเสริมให้เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย เข้าถึงสวัสดิการชุมชน ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถใช้แนวทางในการจัดสวัสดิการชุมชนให้สอดคล้องกับสวัสดิการของเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทยควรจะได้รับ เมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าการจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย โดยมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. กรอบความคิด

- ๑.๑ กรอบความคิดเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน
- ๑.๒ กรอบความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองทางสังคม
- ๑.๓ กรอบความคิดเกี่ยวกับเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย
- ๑.๔ กรอบความคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคม

๒. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่อง การจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย เกิดขึ้นเนื่องจากการที่ประเทศไทยจะก้าวสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยมีเป้าหมายที่จะทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ร่วมกันในสังคมที่เอื้ออาทร ประชากรมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับการพัฒนาในทุกด้าน และมีความมั่นคงทางสังคม(Social security) โดยเน้นการส่งเสริมความร่วมมือในการพัฒนาสังคม โดยการยกระดับความเป็นอยู่ของผู้ด้อยโอกาส กลุ่มเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ถือเป็นกลุ่มผู้ด้อยโอกาสกลุ่มหนึ่งที่เข้าถึงบริการจากรัฐน้อยหรือไม่มีโอกาสเลย รวมทั้งจะถูกใช้แรงงาน ใช้เป็นเครื่องมือในการขอราน หรือถูกแสวงประโยชน์ทางเพศได้โดยง่าย เด็กกลุ่มนี้จะขาดโอกาสในการได้รับการพัฒนาจนสามารถพึ่งตนเอง และต้องเป็นที่พึ่งของผู้อื่น และมีความสามารถอื่นๆ ดังนั้น การพัฒนาการคุ้มครองทางสังคมจึงมีความจำเป็น โดยใช้กระบวนการของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมต่อเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพของเด็กได้สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย รายละเอียดของกรอบความคิด มีดังนี้

๒.๑ กรอบความคิด

๒.๑.๑ กรอบความคิดเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ประเทศไทยจะก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งประกอบด้วย ๓ เสาหลัก ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน(APSC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN socio cultural community : ASCC)

ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน มีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ร่วมกันในสังคมที่เอื้ออาทร ประชากรมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับการพัฒนาในทุกด้าน และมีความมั่นคงทางสังคม (Social security) โดยเน้นการส่งเสริมความร่วมมือในการ

พัฒนาสังคม โดยการยกระดับความเป็นอยู่ของผู้ด้อยโอกาส และผู้ที่อาศัยในถิ่นทุรกันดาร และส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มต่างๆ พัฒนาการคุ้มครองทางสังคม การฝึกอบรม การศึกษาระดับพื้นฐานและสูงกว่า ทั้งนี้ คณะรัฐมนตรีเห็นชอบเมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๔ ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รับผิดชอบดำเนินงานตามแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งประกอบด้วย การพัฒนามนุษย์ การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ความยุติธรรมและสิทธิ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน และการลดช่องว่างการพัฒนา

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีภารกิจรับผิดชอบตามกรอบความร่วมมืออาเซียนภายใต้เสาประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ได้แก่ กรอบความร่วมมือด้านสตรี ด้านเยาวชน และด้านสวัสดิการสังคมและการพัฒนา ทั้งนี้ กรอบความร่วมมือด้านสวัสดิการสังคมและการพัฒนา จะครอบคลุมประชากรกลุ่มเด็ก กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนพิการ และกลุ่มด้อยโอกาส โดยต้องเสริมสร้างทักษะการอาชีพแก่สตรีและเยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ การเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคมและความคุ้มกันจากผลกระทบด้านลบของการรวมตัวในอาเซียนและโลกาภิวัตน์ การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการสำหรับสตรี เด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ การส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ และการมีส่วนร่วมของชุมชนตามกรอบความร่วมมือ

กล่าวโดยสรุป เมื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งรับผิดชอบเสาหลักประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน จะต้องส่งเสริมความร่วมมือในการจัดสวัสดิการสังคมและพัฒนาประชากรกลุ่มเป้าหมายต่างๆ และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ให้ได้รับสวัสดิการสังคม และได้รับการพัฒนาเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี มีความมั่นคงทางสังคม (Social security) รวมทั้งการสร้างสังคมเอื้ออาทร

๒.๑.๒ กรอบความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองทางสังคม

การคุ้มครองทางสังคม (Social protection) มีความหมายเกี่ยวข้องกับการป้องกันการจัดการ และการต่อสู้ให้หลุดพ้นจากสภาพการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ทั้งนี้ การดำเนินการคุ้มครองทางสังคม ประกอบด้วยนโยบายและโครงการที่ออกแบบเพื่อลดปัญหาความยากจน (Poverty) และความเปราะบาง (Vulnerability) ของประชากร ด้วยการลดการโอกาสในการเผชิญความเสี่ยงของประชากร ส่งเสริมศักยภาพของประชาชนในการจัดการกับความเสียหายทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมีเป้าหมายเบื้องต้นเพื่อการคุ้มครองทางสังคมขั้นต่ำก่อน แล้วค่อยปรับระดับการคุ้มครองทางสังคมไปสู่ขั้นสูงต่อไป

การคุ้มครองทางสังคมขั้นต่ำ ประกอบด้วย การเข้าถึงบริการที่จำเป็นและเข้าถึงสวัสดิการสังคมรูปแบบต่างๆ และการเข้าถึงสวัสดิการที่รัฐจัดโอนให้ถึงแก่ประชาชนโดยตรง ซึ่งรัฐบาลจะต้องจัดการให้มีระบบสวัสดิการ ทั้งในรูปตัวเงินและสินค้าหรือบริการแก่ผู้ยากจนและกลุ่มคนด้อยโอกาส เพื่อสร้างหลักประกันด้านความมั่นคงในการดำรงชีพแก่คนเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม การจัดสวัสดิการสังคมในรูปของตัวเงินนับวันจะมีความสำคัญมากขึ้น

การคุ้มครองทางสังคมของประเทศไทยนับวันจะได้รับความสนใจและทวีความสำคัญมากขึ้น โดยได้มีความพยายามผลักดันให้เกิดสวัสดิการถ้วนหน้าให้ครอบคลุมประชากร

ทุกคน อย่างไรก็ตาม มีข้อโต้แย้งว่า เป็นระบบที่มีต้นทุนสูงมาก และประเทศไทยไม่พร้อมที่จะใช้ระบบนี้ ประกอบกับสวัสดิการถ้วนหน้าบางประเภทที่รัฐได้ดำเนินการไปแล้วเกิดมีปัญหาระงับความจำกัดและคุณภาพของบริการที่จัดให้ รวมทั้งความเสมอภาคในการเข้าถึงบริการระหว่างผู้รับบริการต่างประเภท พร้อมกับมีข้อเสนอเป็นทางเลือกในการจัดสวัสดิการด้วยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ผ่านการระดมทรัพยากร มารวมกันตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการ ในรูปของสวัสดิการชุมชน

การคุ้มครองทางสังคมเป็นการลงทุนด้านการพัฒนาระยะยาว หากสามารถจัดสรรงบประมาณมาจัดการได้ นอกจากจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการที่สำคัญแล้ว ยังเป็นการเตรียมคนหรือระบบ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้พร้อมที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างเหมาะสมด้วย ทั้งนี้ รัฐบาลไทยต้องริเริ่มสร้างระบบการคุ้มครองทางสังคมให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนกับคนไทยให้เร็วที่สุด ส่วนจะใช้ระบบผสมผสานระหว่างรัฐสวัสดิการกับสวัสดิการชุมชนหรือไม่เพียงใดก็เป็นสิ่งที่ควรเริ่มศึกษาหาความเหมาะสมอย่างจริงจัง

กล่าวโดยสรุป การคุ้มครองทางสังคมเป็นระบบที่ออกแบบมาเพื่อป้องกัน การจัดการ และการต่อสู้ให้หลุดพ้นจากสภาพการณ์ที่ส่งผลทางลบต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ซึ่งการคุ้มครองทางสังคมขั้นต่ำ คือการเข้าถึงบริการที่จำเป็นและเข้าถึงสวัสดิการสังคมรูปแบบต่างๆ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยได้มีการพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมในรูปของสวัสดิการชุมชนให้แก่ผู้ด้อยโอกาส

๒.๑.๓ กรอบความคิดเกี่ยวกับเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ประเทศพม่า ลาว กัมพูชา ซึ่งในแต่ละประเทศจะประสบปัญหาความยากจนไม่มีอาชีพ ปัญหาความขัดแย้งในประเทศที่ทำให้เกิดความไม่สงบ การที่ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การจ้างงาน และมีทางเลือกในการประกอบอาชีพ และการส่งเสริมการลงทุนทำให้มีสถานประกอบการต้องการใช้แรงงานจำนวนมาก และการมีนโยบายจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวที่อพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้าน ล้วนเป็นปัจจัยผลักดันให้มีการอพยพเข้ามาทำงานหรือหนีภัยสงครามเข้ามาในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบการอพยพเพียงลำพัง อพยพมาเป็นครอบครัว และการอพยพโดยกระบวนการลักลอบนำคนเข้าเมือง และการลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ซึ่งมีการทำเป็นขบวนการและจะมีเด็กปะปนอยู่กับผู้ใหญ่มาด้วยเสมอ

สาเหตุเมื่อเด็กต่างชาติอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย คือ การหางานทำหรือ บางส่วนติดตามครอบครัวซึ่งอพยพมาเป็นแรงงาน ดังนั้น จึงพบว่าเด็กที่เข้ามาแล้วส่วนหนึ่งอาศัยอยู่กับผู้ปกครองที่ใช้แรงงานในโรงงานหรือในอุตสาหกรรมต่างๆ และผู้ปกครองไม่สามารถให้การดูแลเด็กได้อย่างเต็มที่ ไม่ได้รับสวัสดิการสังคม และประสบปัญหาในรูปแบบต่างๆ เช่น การถูกเอารัดเอาเปรียบด้านแรงงาน การถูกละเมิดสิทธิทั้งทางร่างกาย จิตใจ และการละเมิดทางเพศ การถูกนำมาค้าในธุรกิจบริการทางเพศ ถูกบังคับเร่ร่อนขอทาน ไร้สัญชาติ การขาดโอกาสทางการศึกษา ไม่ได้รับการดูแลในเรื่องสุขภาพและสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน และการไม่ได้รับการปกป้องคุ้มครองดีพอ การถูกเลือกปฏิบัติที่แตกต่างจากเด็กกลุ่มอื่น นอกจากนี้ เด็กกลุ่มที่ติดตามครอบครัวเข้ามาเป็นแรงงานในประเทศมีความเสี่ยงที่จะถูกเข้าสู่ตลาดแรงงาน

กล่าวโดยสรุป เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย เป็นผู้ด้อยโอกาสไม่สามารถเข้าถึงสิทธิในการได้รับสวัสดิการสังคมในฐานะพลเมืองของรัฐ และคนกลุ่มนี้ ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในฐานะสิทธิพลเมือง ทำให้ไม่มีความปลอดภัย ไม่มีความเป็นอิสระ ขาดการยอมรับจากสังคม ไม่สามารถเข้าถึงการช่วยเหลือและไม่สามารถใช้สิทธิต่างๆ ตามที่ทางราชการกำหนดที่ต้องอาศัยหลักฐานที่แสดงสถานะของบุคคลเป็นสำคัญ บุคคลกลุ่มนี้จึงต้องได้รับการคุ้มครองทางสังคมด้วยการจัดสวัสดิการชุมชน

๒.๑.๔ กรอบความคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคม

๑) ความหมายของสวัสดิการสังคม

องค์การสหประชาชาติให้ความหมายของ "สวัสดิการสังคม" ว่าเป็น "ระบบการจัดการเกี่ยวกับบริการสังคมต่างๆ ของสถาบันทางสังคม ที่กำเนิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือบุคคลและกลุ่มให้บรรลุถึงซึ่งความพอใจในมาตรฐานของชีวิตและสุขภาพอนามัยและความพอใจในความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานที่จะพัฒนาเขาเหล่านั้นให้มีความสามารถอย่างเต็มที่และส่งเสริมให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สอดคล้องกับความต้องการของครอบครัวและชุมชน"

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดความหมาย "สวัสดิการสังคม" หมายความว่า ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกันการแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงาน และการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ

กล่าวโดยสรุป สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมอันเป็นการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สอดคล้องกับความต้องการของครอบครัว ชุมชน และสามารถพึ่งตนเองได้อย่างเหมาะสม

๒) การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย

สวัสดิการสังคมซึ่งเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ได้รับต้องลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และประทับมลทินประชาชนที่แลกสวัสดิการสังคมด้วยความจำยอม สวมครอบแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ทำให้สวัสดิการที่ได้รับได้มาด้วยต้นทุนที่เป็นความอับอาย ไร้ศักดิ์ศรี และเป็นมลทินประทับนานาชนิด ทั้งนี้ จากการดำเนินชีวิตที่แสนยากลำบากของครอบครัวของผู้เข้ามาทำงาน และเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามา ทำให้เด็กและครอบครัวต้องดิ้นรนต่อสู้ในแต่ละวัน เพื่อแสวงหา "สวัสดิการ" เท่าที่จะสามารถหามาได้ โดยลำพังตนเองทั้งสิ้น ทว่าต้นทุนของการได้มาซึ่งสวัสดิการเป็นความเจ็บปวดที่แสนสาหัส เป็นต้นทุนของการถูกดูถูกแคลนและความรังเกียจของเพื่อนบ้านร่วม

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กำหนดวิสัยทัศน์ว่า "มุ่งสู่สังคมคุณภาพ บนพื้นฐานความรับผิดชอบร่วมกัน" และกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญคือ การผลักดันให้เกิดสังคมสวัสดิการ ซึ่งสังคมสวัสดิการ(Welfare society)ไม่ใช่สวัสดิการสังคม(Social

welfare) และมีความหมายที่แตกต่างไปจากรัฐสวัสดิการ(Welfare state) เพราะรัฐสวัสดิการโดยทั่วไปเป็นรัฐที่มีการจัดสวัสดิการทั่วหน้าและทั่วด้านโดยรัฐ แต่สังคมสวัสดิการเป็นสังคมที่มีสวัสดิการหลากหลาย แต่ไม่ได้จัดโดยรัฐเพียงฝ่ายเดียว ดังนั้น สังคมสวัสดิการจึงหมายถึงสังคมที่มีสวัสดิการหลายรูปแบบ จัดการโดยหลายสถาบัน แต่ละประเภทแต่ละสถาบันมีความเป็นอิสระต่อกัน สร้างสรรค์สวัสดิการบนพื้นฐานของความสามารถและความเหมาะสมของสถาบันนั้นๆ

๓) การจัดสวัสดิการชุมชน

การจัดสวัสดิการชุมชน หมายถึง การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงแก่คนในชุมชน ซึ่งหมายความรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนดีขึ้น อาจอยู่ในรูปสิ่งของ เงิน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญ เช่น ก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์/มิตรไมตรีที่ดีของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข

การจัดระบบสวัสดิการเกิดจากการอนุรักษ์ การออมทุน และทรัพยากรของชุมชน แล้วเอาผลจากการออมและการบริหารจัดการมาใช้ตอบสนองความจำเป็นของชีวิต เช่น การนำผลกำไรจากการออมทรัพย์ของชุมชนมาเป็นค่ารักษาพยาบาล ช่วยสมาชิกเมื่อได้รับภัยพิบัติ เช่น บ้านเรือนไร่นาเสียหายจากพายุ น้ำท่วม ไฟไหม้ เป็นทุนการศึกษาบุตรหลาน เป็นทุนฉุกเฉิน เป็นบำเหน็จบำนาญให้สมาชิกโดยเฉพาะคนที่เคยเป็นกรรมการและทำงานเพื่อส่วนร่วม เป็นต้น

ผลจากการจัดสวัสดิการชุมชนท้องถิ่นต่อการพัฒนาโดยรวม นอกจากจะทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรหรือแรงงานนอกระบบที่ไม่ค่อยมีโอกาสได้รับสวัสดิการแหล่งอื่น (จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติปี ๒๕๔๙ ระบุว่า จากประชากรวัยแรงงาน ๕๐.๔ ล้านคน เป็นผู้มีงานทำ ๓๕.๕ ล้านคน แยกเป็นแรงงานในระบบ ๑๓.๗ ล้านคน แรงงานนอกระบบ ๒๑.๘ ล้านคน หรือร้อยละ ๖๑.๔๑ ซึ่งถ้าเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด ก็จะเป็นประมาณ ๓๘ ล้านคนที่ไม่ได้อยู่ในระบบสวัสดิการจากระบบประกันสังคมและราชการ) ให้สามารถได้รับสวัสดิการพื้นฐานตามที่กล่าวมาแล้ว การจัดสวัสดิการร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นส่งผลต่อการพัฒนาต่างๆ ติดตามมา ได้แก่

(๑) ทำให้เกิดความรัก การช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน เป็นการแสดงน้ำใจ แม้จำนวนเงินจะน้อยแต่การที่ตัวแทนกลับไปเยี่ยมไข้ หรือเป็นเจ้าภาพงานศพ ทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ มีคุณค่าทางจิตใจ

(๒) เกิดการฟื้นฟูระบบคุณค่า/ทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมในสังคม มาประยุกต์ใช้จัดปรับให้สอดคล้องกับวิถีปัจจุบันเช่น กองทุนสวัสดิการที่ตั้งอยู่ที่วัด ทำให้มีคนที่วัดเป็นประจำ การเป็นระบบการเอาแรงช่วยเหลือกัน ผู้สูงอายุมีกิจกรรมร่วมกัน เกิดความสัมพันธ์การถ่ายทอดภูมิปัญญาระหว่างผู้สูงอายุกับลูกหลาน ฯลฯ

(๓) เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ความสัมพันธ์ใกล้ชิดขึ้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เห็นประโยชน์ของงานที่ริเริ่มโดยชุมชน เข้ามาร่วมทำ ร่วมสนับสนุน ขยายการพัฒนาสู่ด้านอื่นๆ มีการปรับระเบียบกติกาให้สอดคล้องกับการสนับสนุนชุมชน

(๔) เกิดการขยายการเรียนรู้การจัดสวัสดิการ จากพื้นที่ต้นแบบสู่พื้นที่อื่นๆ ทำให้คนตื่นตัวในการที่จะร่วมกันจัดสวัสดิการชุมชนท้องถิ่น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแนวราบ แขนงนำที่มีประสบการณ์ไปหนุนช่วยพื้นที่ใหม่เครือข่าย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยขยายสร้างความเข้าใจเรื่องสวัสดิการชุมชนระหว่าง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกัน

(๕) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหันมาสนใจสวัสดิการโดยชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้จัดทำแผนปฏิบัติการสวัสดิการสังคม ซึ่งมีเรื่องสวัสดิการชุมชนท้องถิ่นเป็นเรื่องสำคัญที่จะสนับสนุนให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของจังหวัด หลายพื้นที่ไปร่วมปฏิบัติการ การขยายสวัสดิการชุมชน สถาบันวิชาการไปศึกษารณัติตัวอย่าง สนับสนุนการจัดการความรู้เรื่องสวัสดิการชุมชน รวมทั้งการศึกษาภาพรวมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการชุมชน เช่น ความเป็นไปได้ทางการเงิน ฯลฯ

กล่าวโดยสรุป การจัดสวัสดิการชุมชน เป็นการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นใจแก่คนในชุมชน เพื่อให้คุณภาพชีวิตคนในชุมชนดีขึ้น โดยชุมชนร่วมกันคิดขึ้นและร่วมกันจัดการ มีการนำเอาทุนของชุมชนมาใช้ ก่อให้เกิดผลแบบยั่งยืนสำหรับตนเองและลูกหลานวันหน้า ทั้งทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญา เงิน ผลผลิต รวมทั้งทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม อาจอยู่ในรูปสิ่งของ เงิน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญ เช่น การช่วยทุนการศึกษาของเด็กและเยาวชน การช่วยค่ารักษาพยาบาล การให้กู้เงิน ทุนประกอบอาชีพดอกเบี้ยต่ำ การดูแลผู้ด้อยโอกาส เงินช่วยค่าฌาปนกิจ เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดเกิดความสัมพันธ์/มิตรไมตรีที่ดีของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคง ภาควุมใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข ถือว่าเป็นการระบบการคุ้มครองทางสังคม (Social protection)

๒.๒ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

อภิญา เวชยชัย และกิติพัฒน์ นนทปัทมดุษย์ (๒๕๔๖) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส: กลุ่มคนจนผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเสี่ยงที่ประสบปัญหาทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า ระบบสวัสดิการสังคมสำหรับคนจนผู้ด้อยโอกาสของรัฐที่มีอยู่นั้น ไม่ทั่วถึง และยากแก่การเข้าถึง ทั้งนี้ เพราะมีข้อจำกัดในเชิงงบประมาณ พื้นที่ดำเนินการ บุคลากรและกลไกเชิงกฎหมายลักษณะการให้บริการจะเป็นแบบบรรเทาทุกข์ สงเคราะห์เชิงปัจเจก โดยให้บริการในระบบสถาบัน เป็นหลัก และการบริการมีความกระจุกตัว รวมถึงกลุ่มเป้าหมายไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดสวัสดิการ ในขณะที่การจัดสวัสดิการโดยองค์กรพัฒนาเอกชน ให้ความสำคัญกับประเด็นสิทธิ เน้นการทำงานทางความคิด การพัฒนาและส่งเสริมความเข้มแข็ง พัฒนากลไกที่จะทำให้ชุมชนเรียนรู้ และสามารถพึ่งตนเองได้ ลักษณะการจัดสวัสดิการโดยองค์กรชุมชน เน้นการรวมตัวด้านการส่งเสริมอาชีพ และในปัจจุบันมีความพยายามคิดค้นรูปแบบการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน แต่มีอุปสรรค เพราะการไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากนัก

งานวิจัยให้ข้อเสนอแนะนโยบายหลักในการจัดสวัสดิการสำหรับคนจนผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเสี่ยงที่ประสบปัญหาทางสังคม ว่าควรส่งเสริมให้ชุมชนร่วมกันจัดสวัสดิการชุมชนให้แก่ผู้ยากลำบาก

โดยค้นหาคุณค่าศักยภาพและเปิดโอกาสให้เข้าถึงแหล่งทุนในรูปแบบต่างๆ มากขึ้น ส่งเสริมให้ชุมชน การฟื้นฟูชนบทธรรมนิยมประเพณี ภูมิปัญญา เพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูล

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ(๒๕๔๖) สังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาาระบบสวัสดิการสำหรับคนจน และคนด้อยโอกาสในสังคมไทย ผลการศึกษา พบว่า ควรจัดกลุ่มปัจจัยแห่งความยากจนเป็น ๔ กลุ่ม คือ ๑.ทำที่ต่อชีวิต ๒.การขาดปัจจัยการผลิต ๓.ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ๔. การขาดสวัสดิการ ในการแก้ไขปัญหาคนจน จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือด้านสวัสดิการสังคม ในส่วนคนจนกลุ่มอื่นๆ ที่นอกเหนือจากกลุ่มดังกล่าว พบว่าสิ่งที่ต้องการ คือ อาชีพ แหล่งทำมาหากิน การให้บุตรหลานได้มีโอกาสได้รับการศึกษา และระบบการเอื้ออาทรผ่อนภาระให้แก่ครอบครัวที่ต้องดูแลพ่อแม่ที่แก่ชรา ข้อเสนอการจัดสวัสดิการนั้น ต้องให้ความสำคัญกับสวัสดิการที่จำเป็นให้กับคนยากไร้ก่อน ซึ่งอาจไม่ใช่วัตถุประสงค์เสมอไป สำหรับคนบางกลุ่มการจัดสวัสดิการด้านสิทธิและการคุ้มครองก็เพียงพอแล้ว เช่น แรงงานนอกระบบ (Informal sector) แรงงานต่างด้าว กลุ่มชาติพันธุ์ ฯลฯ และการจัดสวัสดิการควรจะเป็นลักษณะของหุ้นส่วนทางสังคม ส่วนหนึ่งเป็นรัฐบาล อีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนที่ไม่ใช่รัฐบาลมีตั้งแต่ ธุรกิจ ชุมชนและครอบครัวเรียกว่าให้มี และใช้ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ในส่วนของชุมชนและครอบครัว

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (๒๕๔๘) ศึกษาเรื่อง "ทิศทาง และรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย" พบรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมไทย ๓ รูปแบบ ได้แก่ ๑) สวัสดิการสังคมกระแสหลัก ได้แก่ รูปแบบสวัสดิการสังคมเชิงสถาบัน ๒) สวัสดิการสังคมกระแสรองหรือกระแสทางเลือก ซึ่งหมายถึง รูปแบบสวัสดิการแบบพหุลักษณ์ (Pluralism Model) และ ๓) สวัสดิการสังคมท้องถิ่น

ผู้ศึกษาได้เสนอแนะทิศทางการจัดสวัสดิการสังคมไทยในอนาคต ดังนี้

ระยะสั้น การจัดบริการสวัสดิการสังคมในรูปแบบสถาบันของภาครัฐยังคงมีความสำคัญ แต่ต้องกระจายอย่างกว้างขวาง ทั่วถึง เป็นธรรม ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างเท่าเทียม สร้างการมีส่วนร่วมในแบบ “หุ้นส่วน” ควรส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมในชุมชน ภาคชุมชน ภาคประชาชน เครือข่ายอาสาสมัครทางสังคม ภาคธุรกิจชุมชน ภาคองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมจัดบริการสวัสดิการสังคมให้กับประชาชน

ระยะยาว ควรสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาาระบบสวัสดิการสังคมบนฐานการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับการพัฒนาของกระแสโลก กระแสภูมิภาค และกระแสท้องถิ่นผ่านการใช้เวทีประชาคมโลกในลักษณะของวาระเฉพาะเรื่องร่วมกัน โดยเฉพาะควรจัดสรรระบบการเงินการคลังของระบบสวัสดิการสังคมใหม่ โดยเน้นในรูปของสวัสดิการ สมทบระหว่างรัฐบาลกลางกับกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรทำหน้าที่สะท้อนผลกระทบเชิงนโยบายของการพัฒนาประเทศ เพื่อสร้างนโยบายใหม่อย่างมีส่วนร่วมและสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนของกระแสโลก รวมทั้งชี้แนะและพัฒนาระบบสวัสดิการกระแสทางเลือกใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในสังคมไทย

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (๒๕๕๕) ศึกษาเรื่องรูปแบบและวิธีการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการ

สังคมสำหรับเด็กและเยาวชนที่เหมาะสมที่ผู้ศึกษาได้จากการศึกษาเป็นรูปแบบสวัสดิการในระดับแนวคิด (Conceptual Model) คือ รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชน

โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ควรจะมีลักษณะเป็นการบูรณาการความร่วมมือกันของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาชน ภาคองค์กรชุมชน และภาคธุรกิจ โดยเชื่อมประสานเข้ากับทุนทางสังคม ทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ในลักษณะของการจัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่ายของคนในชุมชน และมีการเชื่อมโยงกันระหว่างเครือข่ายต่างๆ หรือที่เรียกว่าเป็น “การจัดสวัสดิการพหุลักษณะ” (Pluralistic Social Welfare) หรือ “การจัดสวัสดิการแบบบูรณาการ” โดยบทบาทและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะเป็นผู้เชื่อมประสานระหว่างภาคีต่างๆ (Coordinator) และต้องมีการสร้างกลไกที่เป็นรูปธรรมในการขับเคลื่อนงานด้านสวัสดิการสำหรับเด็กและเยาวชน

การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กและเยาวชนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งได้ ๘ ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ ๑ การสำรวจข้อมูลชุมชนข้อมูลสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีและวัฒนธรรม ทรัพยากรท้องถิ่น ศักยภาพชุมชน และทุนทางสังคมของท้องถิ่น และข้อมูลอื่นๆที่จำเป็นเพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูล (Data base) ในการจัดสวัสดิการเด็กและเยาวชน

ขั้นตอนที่ ๒ การจัดเวทีระดมความคิดเห็นของภาคีต่างๆ ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรธุรกิจภาคประชาชน องค์กรชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพกลุ่มสังจะ ออมทรัพย์ กลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น และที่สำคัญและเป็นหัวใจของการระดมความคิดเห็น คือ กลุ่มเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นประสานงาน และ ผู้อำนวยการความสะดวก(Coordinator and facilitator) ในการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ ๓ การร่วมกันวางแผน และการกำหนดกิจกรรม โครงการ และแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็ก พร้อมทั้งผลักดันให้เข้าสู่แผนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ ต้องมีการสร้างกลไกในการดำเนินงานในลักษณะที่เป็นทางการเพื่อขับเคลื่อนงานด้านการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กและเยาวชนให้เป็นรูปธรรม

ขั้นตอนที่ ๔ การระดมทุนและทรัพยากรต่างๆ เพื่อใช้ในการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็น เงิน อุปกรณ์ สถานที่ เครื่องมือต่างๆ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๕ การนำแผนงาน กิจกรรมและโครงการต่างๆที่ได้จากการวางแผนร่วมกันไปสู่การปฏิบัติ (Implementation)

ขั้นตอนที่ ๖ การสร้างกลไกในการขับเคลื่อนงานสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กและเยาวชน เช่น การสร้างกลุ่มเด็กและเยาวชนหรือเครือข่าย พร้อมกับการเชื่อมโยงไปสู่เครือข่ายอื่นๆ เช่น กลุ่มครอบครัว กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี เป็นต้น เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรม และเกิดการบูรณาการความร่วมมือระหว่างเครือข่ายต่างๆ เกิดขึ้น

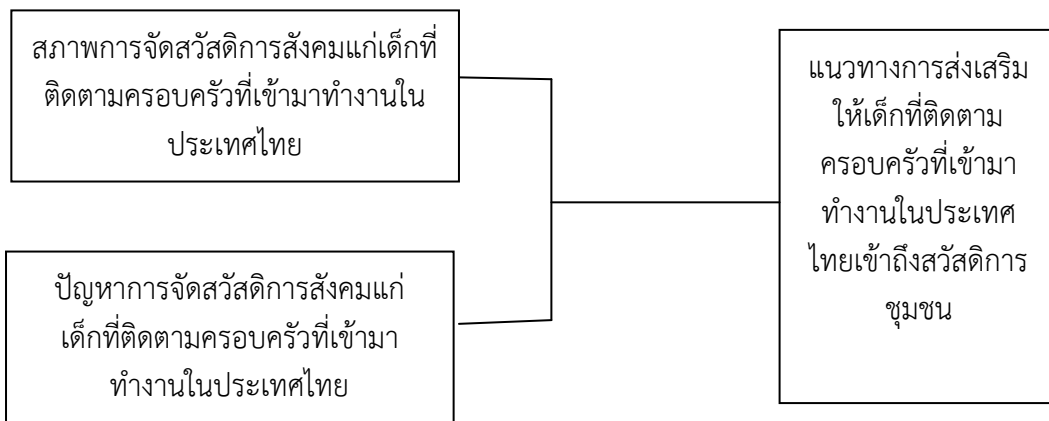
ขั้นตอนที่ ๗ การติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน (Monitoring and evaluation) การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กและเยาวชนเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไขการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กและเยาวชนต่อไป

ขั้นตอนที่ ๘ การให้ข้อมูลป้อนกลับ(Feedback) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กและเยาวชน กลับมาแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กและเยาวชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ(๒๕๕๕) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการคุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาสจากประชาคมอาเซียน ผลการศึกษาพบว่า เมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ต้องเน้นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรเครือข่ายให้มีจิตสาธารณะเข้มแข็ง และมุ่งมั่น และจะเกิดกลุ่ม “ผู้ด้อยโอกาสใหม่” ที่มีแนวโน้มจะถูกเลือกปฏิบัติ ไม่ได้รับความเคารพในศักดิ์ศรีของศักยภาพในหน้าที่การงาน ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการเติบโตทางสายงานอาชีพ เกิดความเหลื่อมล้ำในรายได้ และสถานภาพทางสังคม ขณะที่ “ผู้ด้อยโอกาสเดิม” ก็ขาดโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการบริการขั้นพื้นฐานต่างๆ และได้รับผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคง สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งผู้ศึกษาให้ข้อเสนอแนะว่า ๑) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรพัฒนาสร้างเสริมองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิผู้ด้อยโอกาส ควรทบทวนและให้ความยืดหยุ่นกับ คำนิยาม ความหมาย และเกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และเทียบเคียงคำนิยามระหว่างผู้ด้อยโอกาสของไทยกับประเทศสมาชิกว่าเหมือนหรือต่างกันอย่างไร ควรส่งเสริมร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ด้อยโอกาส ลดความซ้ำซ้อนและสามารถเข้าถึงปัญหา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น ออกกฎหมายรองรับการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านผู้ด้อยโอกาส ๒) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการสังคมให้ชุมชนดูแลกันเอง การช่วยเหลือกลุ่มคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในชุมชนบนพื้นฐานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชนตั้งแต่แรกเกิดจนตาย โครงการการออมวันละบาท

๒.๓ กรอบแนวคิดการศึกษา

การศึกษาการจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย จะเป็นการศึกษาให้เห็นถึงสภาพการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย และปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ในปัจจุบันว่ามีสภาพและปัญหา อย่างไร หากเมื่อประเทศไทยก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งจะมีผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะเด็กด้อยโอกาสที่ติดตามครอบครัวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น เพราะการโยกย้ายถิ่นฐาน หรือการเลือกปฏิบัติ ประเทศไทยจะมีแนวทางการส่งเสริมให้บุคคลกลุ่มนี้ เข้าถึงระบบการคุ้มครองทางสังคม โดยการจัดสวัสดิการชุมชนให้แก่บุคคลกลุ่มนี้อย่างไร ทั้งนี้ กรอบความคิด สรุปลงแผนภาพ ๑

แผนภาพ ๑ กรอบแนวคิดการศึกษา

บทที่ ๓ ผลการศึกษา

การศึกษาการจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ผู้ศึกษาขอเสนอผลการศึกษา แยกเป็นประเด็นดังนี้

๑. สภาพและปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย
๒. แนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย

การจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย จะพบมากขึ้นหลังจากการเกิดประชาคมอาเซียน ซึ่งถือเป็นกลุ่มผู้ด้อยโอกาสกลุ่มใหม่ที่เข้าถึงบริการจากรัฐน้อยหรือไม่มีโอกาสเลย รวมทั้งจะถูกใช้แรงงาน เป็นเครื่องมือในการขอกาน หรือถูกแสวงประโยชน์ทางเพศได้โดยง่าย เด็กกลุ่มนี้จะขาดโอกาสในการได้รับการพัฒนาจนสามารถพึ่งตนเอง และต้องเป็นที่พึ่งของอื่น และมีความสามารถอื่นๆ เต็มตามศักยภาพของเด็กได้สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย ดังนั้นกระบวนการของชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมอันเป็นการสร้างระบบการคุ้มครองทางสังคมเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ และลดความเปราะบางและการเผชิญความเสี่ยง รวมทั้งการส่งเสริมศักยภาพของชุมชนในการจัดการความเสี่ยงของชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อการคุ้มครองทางสังคมขั้นต่ำ คือ การเข้าถึงบริการที่จำเป็นและเข้าถึงสวัสดิการสังคมรูปแบบต่างๆ

การจัดสวัสดิการสังคม เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่เน้นการรับบริการจากรัฐอย่างเดียว แต่ปัจจุบันรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมตอบสนองความจำเป็น ขั้นพื้นฐานของประชาชน และให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สอดคล้องกับความต้องการของครอบครัว ชุมชน และสามารถพึ่งตนเองได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจากการประมวลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเห็นได้ว่า ระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้ด้อยโอกาสของรัฐที่มีอยู่นั้น ไม่ทั่วถึง และยากแก่การเข้าถึง กลุ่มเป้าหมายไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดสวัสดิการ ดังนั้น ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาชน องค์กรชุมชน และภาคธุรกิจ ต้องร่วมกันจัดสวัสดิการชุมชนโดยเชื่อมประสานเข้ากับ ทูทางสังคม ทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ในลักษณะของการจัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่ายของคนในชุมชนและมีการเชื่อมโยงกันระหว่างเครือข่ายต่างๆ หรือที่เรียกว่าเป็น “การจัดสวัสดิการพหุลักษณะ” (Pluralistic social welfare) หรือ “การจัดสวัสดิการแบบบูรณาการ”

ตามกรอบประชาคมอาเซียน เน้นการส่งเสริมความร่วมมือในการจัดสวัสดิการสังคมและพัฒนาประชากรกลุ่มเป้าหมายต่างๆ และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ให้ได้รับสวัสดิการสังคม และได้รับการพัฒนาเพื่อมีความเป็นอยู่ที่ดี มีความมั่นคงทางสังคม(Social security) รวมทั้งการสร้างสังคมเอื้ออาทร ซึ่งการจัดสวัสดิการชุมชน เน้นเรื่องการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทุกคนในชุมชน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติไม่ว่าเพราะเหตุเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ความแตกต่างของ สปีชี ฯลฯ เพื่อให้เด็กที่

ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ได้รับการจัดสวัสดิการที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง และให้ชุมชนหรือหลายภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วม

ผลการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ สภาพและปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย

เด็กต่างชาติในประเทศไทยมีหลากหลายกลุ่ม ทั้งเด็กที่เกิดใหม่จากพ่อแม่ที่เข้ามาเป็นแรงงานต่างชาติ เด็กต่างชาติที่ติดตามพ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามาในประเทศไทย แรงงานเด็กต่างชาติ ทำให้ประเทศไทยพบเด็กกลุ่มนี้ตั้งแต่ช่วงวัยแรกเกิดจนถึง ๑๘ ปี สภาพความเป็นอยู่ส่วนใหญ่ พบว่ากลุ่มเด็กและครอบครัวจะอาศัยร่วมอยู่กันอย่างแออัดในห้องเช่า หรือบ้านเช่าที่แบ่งเป็นห้องซอยเล็กๆ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ห้องหนึ่งรวมกัน ๑๐-๑๕ คน เนื่องจากการอยู่รวมกันจำนวนมากในสถานที่คับแคบ จึงมีปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัย โรคติดต่อต่างๆ โดยเฉพาะภูมิต้านทานโรค หงอนน้ำ หงอนสุขาไม่ถูกสุขลักษณะและมีจำนวนน้อย บางครั้งมีการขับถ่ายในที่สาธารณะ สภาพแวดล้อมสกปรก เพราะไม่มีการกำจัดขยะอย่างถูกวิธีและไม่สนใจกำจัด ทำให้เกิดแหล่งน้ำเสียเพาะพันธุ์ยุงลาย ปัญหาอีกด้านหนึ่งที่พบคือ การไม่ได้รับการพัฒนาขั้นพื้นฐาน เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทยส่วนมากไม่ได้รับการศึกษาและการพัฒนาตามวัย เนื่องจากไม่สามารถเรียนร่วมกับเด็กทั่วไป ภาษาการพูด ต้องปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมไทย จากผลการศึกษาพบประเด็นต่างๆ ดังนี้

๓.๑.๑ การเข้าไม่ถึงสวัสดิการและถูกเลือกปฏิบัติ

เพราะเด็กต่างชาติที่อพยพตามครอบครัวเข้ามาทำงาน ไม่ถือว่าเป็นแรงงานต่างด้าวที่จะต้องจดทะเบียน แม้ต่อมากกระทรวงแรงงานจะให้ผู้ติดตามแรงงานต่างด้าวมีการขึ้นทะเบียนก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิหรือสวัสดิการต่างๆ ของรัฐได้ เพราะคนกลุ่มนี้ไม่รู้ถึงสวัสดิการต่างๆ ที่ตนเองจะได้รับ และในกลุ่มที่หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายเข้ามาใช้แรงงาน แทบไม่ต้องพูดถึงเรื่องของสวัสดิการที่จะได้รับเลย การมีอยู่หรือตัวตนของเด็กที่ติดมากับแรงงานต่างชาติก็ไม่ปรากฏให้รู้^๑ นอกจากนี้ ในกลุ่มของแรงงานต่างด้าวที่จดทะเบียน แม้จะมีการเก็บเงินประกันสุขภาพของแรงงานก็ตาม แต่การประกันสุขภาพดังกล่าว^๒ เป็นการประกันสุขภาพเฉพาะแรงงานต่างด้าวไม่ใช่การประกันสุขภาพแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ทำให้เด็กกลุ่มนี้เข้าไม่ถึงบริการทางสุขภาพ^๒

เจ้าหน้าที่ของรัฐเลือกปฏิบัติ การขอรับสิทธิในการรักษาพยาบาลจะถูกเลือกปฏิบัติ โดยเจ้าหน้าที่อ้างว่าต้องให้บริการแก่ผู้ที่มีสิทธิก่อน อีกทั้งการที่ไม่มีชื่อในฐานข้อมูลก็จะได้สิทธิท้ายที่สุดเมื่อถูกเลือกปฏิบัติ ไม่ได้รับการรักษาพยาบาลที่ถูกต้อง เมื่อเจ็บป่วยก็จะถูกกล่าวหาว่าเป็นพาหะของโรคร้ายต่างๆ เกิดปัญหาสังคมตามมาเป็นลูกโซ่ และบางส่วนเมื่อมีการเจ็บป่วยการรักษาพยาบาลต้องเสียค่าใช้จ่ายด้วยตนเองไม่สามารถใช้สิทธิต่าง ๆ ในการรักษาพยาบาลโดยไม่เสีย

^๑ ขวัญวงศ์ พิกุลทอง, หัวหน้าสำนักงานรัฐมนตรี, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, สัมภาษณ์, ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๖.

^๒ ชินชัย ชีเจริญ, ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาตรฐานการพัฒนาสังคมฯ และรองผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, สัมภาษณ์, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๖.

ค่าใช้จ่าย หากจำเป็นจริงๆ ไม่มีค่ารักษาพยาบาลก็ต้องไปขอความอนุเคราะห์จากหมอให้ช่วยลดหย่อนค่ารักษาพยาบาลให้ ซึ่งหมอก็คจะช่วยลดหย่อนให้บ้างเล็กน้อย

ในเรื่องการศึกษาในฐานะที่เป็นเด็กต่างชาติ เป็นเด็ก ต้องได้รับสิทธิในการศึกษาซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่เด็กต้องได้รับการศึกษาที่รัฐจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายเป็นเวลา ๑๒ ปี โดยเด็กด้อยโอกาสทุกคน มีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสมและหลากหลายรูปแบบ โดยคำนึงถึงหลักการของสิทธิเด็ก สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และต้องจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เน้นการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส แต่อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายและระเบียบจะกำหนดไว้ให้เด็กทุกคนสามารถเข้าเรียนได้ สอดคล้องกับการสัมพันธกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ^๓ ที่ระบุว่า เด็กต่างชาติเข้าถึงสิทธิทางการศึกษามากขึ้น^๔

อย่างไรก็ตาม แม้กระทรวงศึกษาธิการ จัดการศึกษาให้กับเด็กต่างชาติก็ตาม ในการปฏิบัติเจ้าหน้าที่จะเลือกเด็กที่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร ครบถ้วนก่อน^๕ และเป็นการศึกษาตามระบบการศึกษาของไทย คือ ให้เด็กเข้าชั้นเรียน เด็กเหล่านี้เรียนไปไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์หรือไม่สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ และระบบการศึกษาก็เป็นระบบกับประเทศต้นทาง^๖

การให้การช่วยเหลือ ของหน่วยงานภาครัฐ นั้น เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ไม่สามารถที่จะสื่อสารกับคนกลุ่มนี้ได้ จึงไม่เข้าไปและเลือกที่จะไปทำงานกับประชาชนทั่วไปที่สามารถสื่อสารได้มากกว่า นอกจากนี้ การให้การช่วยเหลือทางด้านสังคมสงเคราะห์ก็ให้การช่วยเหลือแก่ผู้ที่มีเลขประจำตัวประชาชนเท่านั้น^๗

ทัศนคติของเจ้าหน้าที่ของรัฐก็เป็นปัญหาในการให้การช่วยเหลือเด็กต่างชาติที่อพยพตามครอบครัวเข้ามาทำงาน เพราะเจ้าหน้าที่จะตีความกฎหมาย/ระเบียบต่างๆ ในความหมายที่แคบเช่น กองทุนคุ้มครองเด็ก จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่มุ่งให้การช่วยเหลือเด็กทุกคนที่อยู่ในประเทศไทยตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก แต่ในทางปฏิบัติเมื่อมีการขอรับเงินสนับสนุนจากกองทุนคุ้มครองเด็ก เจ้าหน้าที่จะตีความว่ากองทุนนี้มุ่งให้การช่วยเหลือเฉพาะเด็กไทยเท่านั้น ทั้งนี้ เป็นการตีความเพื่อป้องกันตนเอง โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก^๘

๓.๑.๒ ปัญหาด้านคุณภาพชีวิต

ส่วนใหญ่เด็กต่างชาติที่อพยพตามครอบครัวเข้ามาทำงาน แม้เด็กกลุ่มนี้จะอยู่กับพ่อแม่ ผู้ปกครอง แต่ก็เป็นการรวมอยู่กันอย่างแออัด พ่อแม่ผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแลเด็ก เพราะต้อง

^๓ วิสา เบญจมะโน, คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, สัมภาษณ์, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๖

^๔ คู่มือการปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือเด็กต่างชาติ, สภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

^๕ ขวัญวงศ์ พิกุลทอง, อ้างแล้ว.

^๖ จักรกริสัน จันทรแสง, Child Protection Coordinator , International Rescue Committee, อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก, สัมภาษณ์, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๖.

^๗ ขวัญวงศ์ พิกุลทอง, อ้างแล้ว.

^๘ ขวัญวงศ์ พิกุลทอง, อ้างแล้ว.

ทำงานเพื่อหารายได้ ปล่อยให้เด็กกินและเล่นอยู่ในชุมชน และหากเป็นเด็กโตสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ เด็กโตก็จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยนายจ้างจะเป็นคนเดียวกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง^๙

๓.๑.๓ ด้านการได้รับการยอมรับจากครอบครัวและชุมชน

หากเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย และครอบครัวอาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานานหลายปี ก็จะได้รับ การยอมรับจากครอบครัวและชุมชน ค่อนข้างมากเนื่องจากมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของคนและกัน ให้การยอมรับและเห็นอกเห็นใจ ให้ความช่วยเหลือเท่าที่ทำได้ไม่แบ่งชนชั้น ช่มชู้ หรือเอารัด เอาเปรียบ แต่ในขณะที่เดียวกัน ก็ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอก ไม่มีสิทธิในการรับสิทธิ/บริการต่าง ๆ ทางสังคมของรัฐ เช่น กองทุนหมู่บ้าน การเป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรมต่าง ๆ แต่ในบางพื้นที่หากคนไร้สัญชาติได้อยู่อาศัย ณ ภูมิลำเนานั้น ๆ เป็นระยะเวลานาน ๆ จะได้รับการยอมรับจากชุมชน รวมถึงการให้เข้าร่วมกลุ่ม เช่น เป็นสมาชิกกองทุน หมู่บ้าน จ่ายค่าสมาชิกเดือนละ ๕๐ บาท และสมาชิกสามารถกู้ยืมเงินดังกล่าวได้ โดยแบ่งชำระหนี้เป็นรายเดือน^{๑๐}

กล่าวโดยสรุป เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย เด็กกลุ่มนี้แทบจะไม่มีตัวตนอยู่ในสังคมไทย ทั้งที่ความจริงได้อาศัยในผืนแผ่นดินไทย เมื่อการไม่มีตัวตนดังกล่าว ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการต่างๆ ของรัฐ แต่ถ้าเด็กกลุ่มนี้ และครอบครัวเข้าอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาหนึ่ง ชุมชนก็จะเข้าไปดูแลช่วยเหลือ จัดสวัสดิการเบื้องต้นให้ได้

๓.๒ แนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย

๓.๒.๑ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย

คุณภาพชีวิตมีบทบาทสำคัญในการสร้างความผาสุกของมนุษย์ในการดำรงชีวิตและในการ สร้างผลงานที่มีคุณค่าเฉพาะด้านในการทำงาน เรื่องของความสุขและคุณภาพชีวิต ทั้งนี้คุณภาพชีวิตเป็นการดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐานในสังคม ซึ่ง อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) ได้สรุปว่า พฤติกรรมของมนุษย์มีรากฐานมาจากความต้องการ ๕ ระดับ เรียงจาก ความต้องการขั้นต่ำสุดหรือขั้นพื้นฐาน ไปสู่ความต้องการขั้นสูงสุด คือ ความต้องการทางด้านร่างกาย ความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัยความต้องการความรักและการเป็นที่รัก ความต้องการการยอมรับและยกย่อง และความต้องการความสำเร็จและการประจักษ์ในตน ซึ่งความต้องการของมนุษย์นี้ เป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยพื้นฐาน ซึ่งเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ ต้องพัฒนาทั้งในด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้ประชาชนในชาติมีการดำรงชีวิตในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐาน คือ มีสัมมาอาชีพ มีรายได้ตามสมควรแก่อัตภาพ มีปัจจัยสี่ในการครองชีพ (ด้านเศรษฐกิจ) มีการศึกษาตามสมควร มีสุขภาพอนามัยดี มีครอบครัวดี (ด้านสังคม) เป็นผู้มีความสามารถพึ่งตนเองได้ ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ (ด้านจิตใจ)^{๑๑}

^๙ ขวัญวงศ์ พิกุลทอง, อ้างแล้ว.

^{๑๐} สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ, รายงานสถานการณ์ผู้ด้อยโอกาส และข้อเสนอในการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส.

^{๑๑} สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ยุทธศาสตร์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙.

ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิต ควรให้สิทธิแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ในสวัสดิการสังคมในสถานะของมนุษย์ในสังคมไทย กล่าวคือ (๑) สิทธิในสุขภาพดี (๒) สิทธิในการศึกษา และ (๓) สิทธิในการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นการประกันสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่มีความกลมกลืนกับสังคมไทยในลักษณะเดียวกับคนสัญชาติไทย ส่วนมาตรการในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ ควรส่งเสริม สนับสนุน ให้ชุมชนจัดทำเชื่อมโยงข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ระหว่างเครือข่ายพันธมิตร ทูตทางสังคม ข้อมูลทรัพยากรทางสังคม ปรากฏสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สวัสดิการชุมชน รูปแบบอื่นๆ เพื่อเป็นทางเลือกนอกเหนือจากสวัสดิการสังคมที่รัฐ พร้อมทั้งการปรับเปลี่ยนทัศนคติให้เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทยหรือครอบครัว หันมาพึ่งพาตนเอง แทนที่การรอรับความช่วยเหลือจากผู้อื่น สร้างสังคมให้ยอมรับและให้โอกาสในการดำเนินชีวิต ในส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และบุคลากรที่ทำงานเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสำหรับผู้ด้อยโอกาส จำเป็นต้องเสริมความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการจัดสวัสดิการให้กับในทุกระดับให้เหมาะสมในแต่ละพื้นที่^{๑๒}

นอกจากนี้ การพิทักษ์คุ้มครองสิทธิแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย แม้ว่าจะไม่ได้รับการรับรองจากรัฐเจ้าของพื้นที่ในการได้รับการคุ้มครองตามสิทธิแห่งความเป็นพลเมือง แต่สภาพความเป็นคน(Human being) ที่มีอยู่ถือเป็นสถานะที่รัฐต้องให้ความสำคัญตระหนักในการรับรองสิทธิความเป็นมนุษย์ เพื่อไม่ให้ความเป็นมนุษย์ต้องถูกลดทอน (Dehumanizing) หรือถูกละเมิดได้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรศึกษาและดำเนินการอย่างเป็นระบบว่า สิทธิขั้นพื้นฐานที่คนกลุ่มนี้ควรได้รับการคุ้มครองคืออะไร และมีความต้องการที่จะได้รับสวัสดิการเพิ่มเติม แตกต่างจากสิทธิขั้นพื้นฐานเหล่านั้น อาจต้องมีการสหทบเงินอย่างไร โดยใคร(รัฐควรอุดหนุนหรือไม่ จำนวนเท่าใด) ในสัดส่วนเท่าใด เป็นต้น

นอกจากนี้ การส่งเสริมศักยภาพชุมชนให้เป็นหน่วยเฝ้าระวังปัญหาที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ เพราะสังคมที่ใกล้ชิดและคุ้นเคยแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทยมากที่สุด คือ ชุมชน ดังนั้น หากชุมชนได้รับการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพให้สามารถทำหน้าที่ในการเฝ้าระวัง ติดตาม ดูแลได้ก็ถือว่าเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในรูปแบบหนึ่ง เช่น การส่งเสริมให้ชุมชนคนไทย ร่วมกันจัดให้มีการรวมกลุ่มแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทยเพื่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมในชุมชนในฐานะสมาชิกกลุ่มหนึ่งในสังคม^{๑๓}

๓.๒.๒ รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย^{๑๔}

การจัดสวัสดิการในรูปแบบต่างๆ ที่จัดให้กับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในปัจจุบัน กลุ่มเป้าหมายบางส่วนเข้าไม่ถึงและส่วนใหญ่เป็นการจัดสวัสดิการที่ถูกกีดกันออกจากระบบสวัสดิการสังคม ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมที่สามารถรองรับกลุ่มเป้าหมายโดยใช้รูปแบบใหม่ๆ ที่สามารถครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้มากที่สุด โดยเฉพาะกลุ่มคนจน คนด้อย

^{๑๒} สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ, อ้างแล้ว.

^{๑๓} สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ, โครงการศึกษาภาพอนาคตการ พัฒนาและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส(พ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๕๕).

^{๑๔} สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของ ประเทศไทย.

โอกาส และกลุ่มเสี่ยง โดยจะต้องมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ และต้องคำนึงถึงปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น การจัดการทรัพยากรของรัฐที่ไม่เท่าเทียม นอกจากนี้ การจัดสวัสดิการสังคมจะต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการ ทั้งยังต้องระดมเอาทุนทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น พลังชุมชนเหล่านี้เป็นพลังผลักดันในการจัดสวัสดิการสังคมด้วย

นโยบายของการจัดสวัสดิการสังคมไทย จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจการจัดสวัสดิการให้ชุมชน การสร้างโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคมที่มีความยืดหยุ่น และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นธรรมการกระจายบริการและสวัสดิการทางสังคมให้มีความครอบคลุมและทั่วถึงคนทุกกลุ่ม โดยที่จะบรรลุเป้าหมายนี้จะไม่ใช่เพียงแต่รัฐที่จะเป็นผู้ผลักดัน แต่ภาคเอกชนหรือประชาสังคมจะต้องมีบทบาทสำคัญด้วย รวมทั้งกลไกของระบบสวัสดิการสังคมจึงเป็นการใช้กลไกหลายระดับ ตั้งแต่ระดับนโยบาย ระดับการบริหารองค์กร และระดับบริการร่วมกัน

การกระจายอำนาจการจัดสวัสดิการให้ชุมชนถือว่าเป็นรูปแบบสวัสดิการสังคมแบบพหุลักษณะ (Pluralism model) ที่เริ่มได้รับการให้ความสำคัญมากขึ้นแต่ยังเป็นการจัดสวัสดิการสังคมกระแสรอง/กระแสดำเนินการเลือก สถานการณ์ทางสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ทำให้สังคมยอมรับความแตกต่างทางความคิดความเชื่อ และความหลากหลายของผู้คนได้มากขึ้น ประกอบกับกระแสของการย้ายถิ่นของพลเมือง โลกเป็นไปอย่างมีอิสระมากขึ้น จึงทำให้เกิดกระบวนการเคลื่อนไหวของคนต่างชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม แลกเปลี่ยนกันอย่างมากมาย กระบวนการดังกล่าวทำให้คนที่มีโอกาสสามารถสร้างพื้นที่หรือปริณทลทางวัฒนธรรมความคิดของตนและกลุ่มไว้ได้ จึงมีพื้นที่ทางสังคมสำหรับประชาชนที่มีความแตกต่างมากขึ้นด้วย ดังนั้น การจัดสวัสดิการสังคมจึงต้องคำนึงถึงความหลากหลายของความต้องการของมนุษย์ ความหลากหลายของวิธีการทำงานที่มีความผสมผสานหลายๆ วิธี ความหลากหลายของสหวิชาชีพ และหน่วยงาน องค์กร ภาคีทุกภาคส่วนที่เข้ามาร่วมกันคิด แก้ไขปัญหา บนฐานความสัมพันธ์ที่เสมอภาคแบบหุ้นส่วน (Partnership) และมีส่วนร่วมในฐานะ “เจ้าภาพร่วม” มากกว่าการให้บริการแบบหน่วยใดหน่วยเดียวเป็นหลักดังที่เคยเป็นมา

รูปแบบสวัสดิการพหุลักษณะ (Pluralism model) เป็นรูปแบบที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนมากขึ้นในยุคปัจจุบัน เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สวัสดิการชุมชน สวัสดิการท้องถิ่น สวัสดิการเฉพาะกลุ่ม สวัสดิการประชาชน เป็นต้น ซึ่งแตกต่างไปจากรูปแบบสถาบันที่รัฐดำเนินการเป็นหลัก เพราะเป็นรูปแบบที่มีลักษณะหลากหลาย ทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ มีความยืดหยุ่นสูง สามารถตอบสนอง กับปัญหาและความต้องการของประชาชนเฉพาะกลุ่มได้มากกว่า หลักการสำคัญของรูปแบบสวัสดิการพหุลักษณะที่สำคัญ คือ

๑) การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคม หลักการมีส่วนร่วมถือเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญของสวัสดิการพหุลักษณะ การจัดสวัสดิการลักษณะนี้เป็นการเกิดแบบค่อยเป็นค่อยไป ผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ปัญหา เพื่อวิเคราะห์หารูปแบบทางเลือกใหม่ๆ โดยการลองทำก่อนและพยายามปรับปรุงแก้ไขรูปแบบดังกล่าว ให้สามารถตอบสนองกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุด มิติการทำงานจึงเป็นแนวราบมากกว่าแนวตั้ง การเปิดโอกาสให้คนทุกคนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการเข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมได้แย่ง ร่วมรับรู้ ร่วม

วิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งกันและกัน การหาประชามติร่วมกันจากทุกภาคส่วนในการจัดสวัสดิการ หากสวัสดิการที่จัดไม่เหมาะสมก็จะใช้ประชามติร่วมกันปรับปรุง แก้ไขกฎ ระเบียบ เพื่อให้เกิดสิทธิประโยชน์ร่วมกัน และมีการพัฒนาการจัดสวัสดิการไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น เช่น สวัสดิการชุมชน สวัสดิการออมทรัพย์ สวัสดิการเฉพาะกลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวี เป็นต้น

๒) ความเป็นธรรมทางสังคม (Social justice) หลักการความเป็นธรรมทางสังคมเป็นการแสดงความตระหนักถึงความรับผิดชอบทางสังคมของการจัดสวัสดิการสังคมที่มุ่งแก้ไขปัญหาการจัดสรรทรัพยากรทางสังคมที่ไม่ครอบคลุม ไม่ทั่วถึงกลุ่มที่ยากลำบากที่สุดที่ได้รับโอกาสที่จะเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียม สวัสดิการพหุลักษณะจึงให้ความสนใจกับกลไกการบริหารจัดการตั้งแต่การกำหนดคุณสมบัติ เกณฑ์พิจารณาให้ความช่วยเหลืออย่างรอบด้านโดยผ่านประชาคมของชุมชนสังคม หลักการข้อนี้จึงให้ความสำคัญกับการกระจายบริการไปสู่กลุ่มเป้าหมายที่เข้าไม่ถึงบริการให้มากที่สุด เช่น การคำนึงถึงคนยากจน ยากไร้ ไม่มีผู้ดูแล มีความยากลำบากในการดำรงชีวิต คนที่ไม่มีหลักฐานการแสดงสิทธิหรือความเป็นตัวตนของตน(ขาดหลักฐานแสดงสิทธิที่รัฐจัดให้) กลุ่มต่างวัฒนธรรม(ข้อบังคับของกฎหมายยังไม่เอื้อประโยชน์ให้) การจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมของสวัสดิการ พหุลักษณะ จึงเป็นเสมือนสัญญาประชาคมที่มีการตกลง รับรู้ร่วมกันในเงื่อนไขการจัดสวัสดิการคำนึงถึงการให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ในรายละเอียดของชีวิตที่แตกต่างกัน เช่น การนำดอกเบียจากกองทุนสวัสดิการชุมชนมาจัดเป็นสวัสดิการเบี้ยยังชีพให้กับกลุ่มเป้าหมายที่ยากลำบากในชุมชนที่รัฐยังเข้าไม่ถึง ซึ่งเป็นการหนุนเสริมรูปแบบสวัสดิการเชิงสถาบันอีกทางเลือกหนึ่ง หลักความเป็นธรรมจึงเป็นฐานคิดหลักของการจัดสวัสดิการชุมชนแบบพหุลักษณะที่ตอบสนองของกลุ่มเป้าหมายสวัสดิการสังคม ในลักษณะของการจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม เพียงพอ โดยใช้ฐานข้อมูลที่ชัดเจนของพื้นที่ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

๓) ความเสมอภาค (Equality) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้ความสำคัญกับสิทธิ และความเสมอภาคของโอกาสทางสังคมที่ประชาชนทุกคนพึงไม่ได้ที่ไม่แตกต่างกัน เช่น การจัดบริการของประกันสังคม พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับบริการประกันสังคมจำกัดอยู่เฉพาะจำนวนคนงานที่อยู่ในสถานประกอบการ ซึ่งจำนวนผู้ใช้แรงงานทั้งหมดกว่า ๓๐ ล้านคน ปัจจุบันสำนักงานประกันสังคมมีผู้ประกันตนอยู่ในระบบประกันสังคมถึง ๗.๘ ล้านคน และมีสถานประกอบการจำนวน ๓๓๒,๙๒๒ แห่ง ปัจจุบันบริการดังกล่าวจึงยังไม่ครอบคลุมถึงคนงานทุกคน สำนักงานประกันสังคมจึงมีนโยบายขยายบริการสู่กลุ่มแรงงานนอกระบบหลากหลายอาชีพ ซึ่งมีจำนวนกว่า ๒๒ ล้านคนให้สามารถเข้าสู่ระบบประกันสังคมได้โดยเท่าเทียมกันทุกคน ซึ่งมีทั้งหมด ๗ กลุ่ม ได้แก่ ลูกจ้างเกษตรกร ลูกจ้างชั่วคราวรับจ้าง กลุ่มรับงานไปทำที่บ้าน คนทำงานบ้าน กลุ่มบริการทางเพศ กลุ่มอาชีพอิสระ กลุ่มสหกรณ์ ยูเนี่ยน ฯลฯ

๔) ความยั่งยืน (Sustainable) การจัดสวัสดิการสังคมไม่ว่ารูปแบบใดก็ตาม ประเด็นความยั่งยืนเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญ การจัดสวัสดิการสังคมจะต้องไปให้ถึงการพัฒนายั่งยืน แต่การจัดสวัสดิการสังคมที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับเรื่องนี้น้อยมาก เนื่องจากไม่สามารถวัดผลออกมาเป็นตัวเลขได้ว่าเมื่อได้รับการดูแลไปแล้ว คุณภาพชีวิตของประชาชนเปลี่ยนแปลงดีขึ้นมากน้อยเพียงใด

๕) ความสามารถในการเข้าถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย (Accessibility) การตอบสนองความพึงพอใจที่ดีที่สุดของผู้ใช้บริการ คือ การได้รับบริการที่หลากหลายเหมาะสมกับความต้องการ และสามารถเข้าถึงและตอบสนองความพอใจในขั้นพื้นฐานอย่างเหมาะสม การเกิดขึ้นของรูปแบบสวัสดิการสังคมพหุลักษณะจึงมีเป้าหมายที่จะจัดมิติต่างมิติรูปแบบให้มนุษย์ที่ไม่เหมือนกัน ให้ได้รับความพึงพอใจระดับหนึ่ง การที่มนุษย์มีความพึงพอใจต่อสวัสดิการที่ได้รับ จะช่วยให้เขามีความสุขและมีความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองได้มากขึ้น อันเป็นปัจจัยชี้ขาดในการเปลี่ยนแปลงตนเองระยะยาว^{๑๕}

กล่าวโดยสรุป รูปแบบสวัสดิการสังคมแบบพหุลักษณะ หรือการจัดสวัสดิการสังคม กระแสรอง/กระแสทางเลือก เพื่อตอบสนองความหลากหลายของความต้องการของมนุษย์ มีภาคีทุกภาคส่วนที่เข้ามาร่วมกันคิด แก้ไขปัญหา บนฐานความสัมพันธ์ที่เสมอภาคแบบ หุ่นส่วน และมีส่วนร่วมในฐานะ “เจ้าภาพร่วม” เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สวัสดิการชุมชน สวัสดิการท้องถิ่น สวัสดิการเฉพาะกลุ่ม สวัสดิการประชาชน เป็นต้น หลักการสำคัญของรูปแบบสวัสดิการพหุลักษณะที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคม ความเป็นธรรมทางสังคม ความเสมอภาค ความยั่งยืน และความสามารถในการเข้าถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

๓.๒.๓ การจัดสวัสดิการชุมชน

๓.๒.๓.๑ ฐานคิดของการจัดสวัสดิการชุมชน คือ การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน หมายรวมถึงทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในรูปของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย หัวใจของการจัดสวัสดิการชุมชน คือ การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” การจัดสวัสดิการตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพและอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ อย่างเห็นคุณค่า อยู่บนพื้นฐานของศาสนา ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในทุกระดับ โดยมีหลักการสำคัญ คือ

๑) ทำจากสิ่งที่เป็นจริง ไม่ใช่ลอกเขามาทั้งชุด สวัสดิการชุมชนต้องสอดคล้องกับวิถีของแต่ละพื้นที่ตั้งใจทำโดยลอกเลียนแบบกันไม่ได้ เช่น เห็นชุมชนอื่นให้สวัสดิการผู้สูงอายุเดือนละ ๓๐๐ บาท ก็ให้บ้าง อาจไปไม่รอดเพราะเงินไม่พอ ต้องดูว่าคนที่นี่คิดอย่างไร กลุ่มเรามีเงินอยู่เท่าไร เริ่มจากจุดนั้น ควรรู้ก่อนว่าตอนนี้บ้านเราเป็นอย่างไร มีรากเหง้า มีกลไกอย่างไร แล้วจึงกำหนดอนาคตต่อไปว่าบ้านเราจะเป็นอย่างไร ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเราเอง เพื่อประโยชน์แก่ผู้ด้อยโอกาส

๒) เริ่มจากเล็กไปใหญ่ ทำแบบค่อยเป็นค่อยไป เหมือนต้นไม้ที่แตกที่ละ ๒ ใบ ต่อไปก็เติบโตเป็นพุ่มใหญ่ หากคิดจะจัดสวัสดิการแบบรวดเร็วเกินไป โดยที่คนไม่พร้อม ไม่มีส่วนร่วมไม่รู้สึกรู้สีกเป็นเจ้าของ ก็เหมือนการใส่ปุ๋ยมากเกินไป ต้นไม้อาจจะตายได้เพราะเกินกำลัง ไม่เกิด สวัสดิการที่เป็นของคนในชุมชน

๓) เงินเป็นเพียงเครื่องมือไม่ใช่เป้าหมาย ใช้เงินสร้างเงื่อนไข ทำให้คนอยากทำงานอยากทำดี เช่น ใครทำงานเพิ่ม จ่ายเงินสมทบให้ ใครบริหารเงินในองค์กรขึ้นมากจะจ่าย

^{๑๕} สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย.

สมทบให้สิ่งสำคัญคือ การให้ความคิด ทำให้คนคิดพึ่งตนเอง ทำความดี ทำงานสร้างเม็ดเงิน หากมีเงินสนับสนุน ควรให้ตามความจำเป็นและพอดี ไม่ใช่ใช้เงินเป็นเป้าหมายหรือหาเงินมาแจกจ่าย

๔) ระบบสวัสดิการที่ดีต้องช่วยเหลือแบบไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกในชุมชน ควรให้ทุกท่านได้ แต่มุ่งเน้นความยากจนและความด้อยโอกาส ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วม โดยตกลงกติกาและใช้ร่วมกัน

๕) เป็นองค์รวมที่ทุกอย่างเชื่อมโยงเข้าหากัน กิจกรรมทุกอย่างสามารถก่อให้เกิด สวัสดิการได้ทุกเรื่องตั้งแต่เกิดจนตายกับคนทุกเพศทุกวัย การสร้างสวัสดิการจะเริ่มจากเรื่องใดก็ได้

- การเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ เข้าหากัน เช่น จากออมทรัพย์ ---> ธุรกิจชุมชน ---> สวัสดิการ จากการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ --> ออมทรัพย์ --> ธุรกิจชุมชน --> สวัสดิการ จากวัฒนธรรมภูมิปัญญา ---> การดูแลทรัพยากร ---> สวัสดิการ

- การเชื่อมโยงกับคนมาทำกิจกรรมร่วมกัน ดูแลซึ่งกันและกัน เช่น ผู้สูงอายุได้ทำบุญ พบปะกันทุกวันพระ เด็กได้เรียนรู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาผู้สูงอายุและช่วยดูแลผู้สูงอายุ เชื่อมโยงคนกับธรรมชาติ คนสามารถเรียนรู้อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ เช่น การดูแลรักษา ป่าทำให้มีแหล่งอาหาร น้ำ ฯลฯ

๖) ต้องเป็นผู้ให้และผู้รับ คนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับเสมอ (ไม่ใช่ฝ่ายหนึ่งมาให้ อีกฝ่ายหนึ่งรอรับ) จึงเป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน และมีศักดิ์ศรี เช่น จัดเงื่อนไขที่ทุกคนมีส่วนร่วมจ่ายสมทบ กันเงินบางส่วนเติมเข้ากองทุน นำดอกผลกองทุนบางส่วนขยายกิจกรรมต่อจึงทำให้ทุกคนในกลุ่ม/ชุมชนสามารถเป็นเจ้าของทุนและได้รับสวัสดิการไปในเวลาเดียวกัน

๗) ต้องทำด้วยความรักและอดทน โดยจะต้องมีความศรัทธาเชื่อมั่นว่าชาวบ้าน สามารถสร้างสวัสดิการของตนเองได้ รักที่จะทำงานเพื่อชุมชน เพื่อส่วนรวม อดทนต่อความคิดความเห็นที่ไม่ตรงกัน ยอมรับการคิดค้นตำหนิโดยถือว่าเป็นครู เป็นบทเรียนที่จะก่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนา ทำให้เขาฉลาดขึ้น ทำงานได้ดีขึ้น^{๑๖}

๓.๒.๓.๒ รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน การจัดสวัสดิการชุมชน มีรูปแบบต่างๆ แตกต่างกันตามความสามารถจัดการของชุมชน สรุปได้ ดังนี้

๑) การจัดสวัสดิการจากฐานองค์กรการเงินชุมชน เป็นการจัดสวัสดิการในรูปแบบการออม เพื่อให้เกิดแหล่งเงินทุนหมุนเวียนและจัดสรรกำไร/เงินที่สะสมเพื่อเป็นสวัสดิการแก่สมาชิกในชุมชนถือเป็นการสร้างวินัยในการออมเพื่อให้ได้สวัสดิการ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ สัจจะวันละบาท

๒) การจัดสวัสดิการจากฐานการผลิตและธุรกิจชุมชน เป็นการจัดสวัสดิการในรูปแบบการลดการพึ่งพาจากภายนอก เพิ่มมูลค่าการผลิต ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการทำมาหากินที่สั่งสมมายาวนาน ใช้ผลกำไรและการลดรายจ่ายมาเป็นสวัสดิการ เช่น กองทุนสวัสดิการ โรงสีชุมชน

^{๑๖} คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แอ๊ปป่า พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๕๒).

๓) การจัดสวัสดิการจากฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการจัดสวัสดิการโดยชุมชนเป็นผู้จัดการ หลายชุมชนได้หันมาอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมา ทำให้ชุมชนมีแหล่งอาหารที่มั่นคง สามารถลดรายจ่าย สร้างรายได้ให้เกิดขึ้นได้ รวมทั้งเป็นกองทุนที่จะกลับคืนมาเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืนต่อไป เช่น สหกรณ์ยาสมุนไพร กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มป่าชุมชน

๔) การจัดสวัสดิการจากฐานอุดมการณ์/ศาสนา การใช้หลักคำสอนทางศาสนาและผู้นำศาสนา ทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม เป็นฐานด้านการจัดสวัสดิการทั้งกายและจิตวิญญาณ เช่น การใช้หลักชากาตของศาสนาอิสลาม

๕) การจัดสวัสดิการจากฐานผู้ยากลำบาก เป็นสวัสดิการจากสมาชิกในชุมชนที่จัดสวัสดิการให้กับกลุ่มผู้ยากไร้ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการสนับสนุนงบประมาณกองทุนเพื่อสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดสวัสดิการผู้ยากลำบาก ซึ่งสามารถจำแนกรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน ได้เป็น ๓ รูปแบบ คือ

(๑) จัดในลักษณะกองทุนสงเคราะห์ ส่วนใหญ่เป็นองค์กรชุมชนที่ทำงานในเชิงสงเคราะห์อยู่แล้ว เช่น กองทุนผู้ติดเชื่อเอดส์ ฯ

(๒) จัดในลักษณะกองทุนสงเคราะห์ร่วมกับกองทุนหมุนเวียน ลักษณะเป็นการจ่ายเงินสงเคราะห์รายเดือน ซึ่งจะหมดไปถ้าไม่มีการเพิ่มเติมเหมือนกับประเภทกองทุนหมุนเวียน ส่วนใหญ่เป็นการสนับสนุนทุนอาชีพ ซึ่งคืนเงินต้นไว้ที่กองทุนเดิม ส่วนดอกเบี้ยเพิ่มในกองทุนสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือผู้ยากลำบากรายชื้อต่อไป

(๓) การสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นการสมทบอัตรา ๑:๑:๑ ตามวงเงินกองทุนสวัสดิการกลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่เดิม โดยมีเงื่อนไขว่าใช้เฉพาะดอกผลที่เกิดขึ้น และต้องรับผิดชอบสวัสดิการของผู้ด้อยโอกาสที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์^{๑๗}

๓.๒.๓.๓ ประเภทสวัสดิการที่เกิดจากกองทุนสวัสดิการชุมชน การจัดสวัสดิการของกองทุนสวัสดิการชุมชน มีการแบ่งประเภทสวัสดิการที่เกิดจากกองทุนสวัสดิการชุมชนส่วนใหญ่ จะมีประเภทสวัสดิการพื้นฐานที่ครอบคลุมเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย คล้ายคลึงกัน แต่รายละเอียดจำนวนเงิน และจำนวนครั้งมีความแตกต่างกันตามขนาดของกองทุน และระยะเวลา ในการจัดตั้งกองทุน/การเป็นสมาชิก นอกจากรายการสวัสดิการที่คล้ายคลึงกันแล้ว กลุ่มที่มีการจัดสวัสดิการมานานกว่า หรือมีฐานทุนที่แตกต่างกันจะมีประเภทสวัสดิการที่เพิ่มขึ้น จากสวัสดิการพื้นฐาน

ลักษณะสวัสดิการพื้นฐานที่กองทุนสวัสดิการจัดให้แก่สมาชิก ได้แก่ สวัสดิการด้านการเกิด จัดสวัสดิการรับขวัญเด็กเกิดใหม่ การให้ทุนการศึกษาแก่เด็ก และให้พ่อแม่ ออมต่อเนื่อง สวัสดิการการคลอดบุตร ในกรณีสมาชิกเจ็บป่วย เป็นสวัสดิการเยี่ยมไข้ หากเป็นผู้สูงอายุจะมีการจัดสวัสดิการบำนาญ หรือการส่งเสริมการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ กรณีสมาชิกถึงแก่ความตายจะมีการจ่ายค่าทำศพ

กองทุนสวัสดิการชุมชนบางแห่งได้มีการเพิ่มประเภทของสวัสดิการ ให้มีความหลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน รูปแบบของสวัสดิการเกิดจากการ

^{๑๗} สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน), คู่มือการรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชน ๒๕๕๑.

ระดมความคิดร่วมกันระหว่างสมาชิก เช่น การจัดสวัสดิการด้านทุนการศึกษา การสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน ซื้อมอเตอร์ อุปกรณ์ต่างๆให้โรงเรียน การให้เงินยืมเพื่อการศึกษาในช่วงปิดเทอม โดยไม่มีดอกเบี้ย การให้สมาชิกกู้เพื่อประกอบอาชีพโดยไม่มีดอกเบี้ย หรือให้สมาชิกกู้ดอกเบี้ยต่ำ การจ่ายสวัสดิการสำหรับผู้ด้อยโอกาส/คนยากลำบาก การจัดสวัสดิการสาธารณประโยชน์ สนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในพื้นที่ เช่น กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน การซ่อมแซมอาคารสาธารณะ ถนน การแข่งกีฬา ฯลฯ หรือสวัสดิการด้านอื่นๆ ได้แก่ กรณีเกิดภัยพิบัติ ไฟไหม้ การให้เป็นสิ่งของ ข้าวสาร น้ำดื่ม การบริจาคให้พื้นที่ประสบภัย^{๑๘}

การจัดสวัสดิการชุมชนของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลป่าคอก^{๑๙} อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี ใช้การทำงานเพื่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เป็นกระบวนการขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยชุมชนได้ดำเนินงานที่สำคัญที่ให้การช่วยเหลือคนทุกคนซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาส หรือคนต่างชาตินที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ ไม่เลือกปฏิบัติ ทั้งนี้ไม่ว่าชาติกำเนิด ศาสนา โดยให้การช่วยเหลือตามความจำเป็น กระบวนการทำงานของกองทุนฯ มีดังนี้

๑) การตระหนัก/รับรู้ปัญหา จากเหตุการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นทำให้ผู้นำชุมชนกลุ่มหนึ่งที่มีมองเห็นปัญหาของชุมชน เริ่มที่จะต้องคิดหาวิธีการหาแนวทางในการแก้ปัญหาในทุกๆด้าน เพื่อความอยู่รอดของคนในชุมชน

๒) การรวมกลุ่ม/จัดหาทุน ผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนาได้มองเห็นความสำคัญในการรวมกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา พร้อมทั้งระดมความคิดและระดมทุนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกัน และกันส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้อยู่ได้

๓) ร่วมกันศึกษาปัญหาชุมชน โดยการเก็บข้อมูลจากทุกครัวเรือนอย่างละเอียดแล้วนำมาตั้งคณวเคราะห์ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นสรุป ดังนี้ การกว้านซื้อที่ดินของนายทุน ยาเสพติด ความไม่ปลอดภัยบนท้องถนน การศึกษา ที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน รายได้ไม่พอรายจ่าย สุขภาพอนามัย ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และปัญหาการว่างงาน

๔) การเสริมสร้างองค์ความรู้ กองทุนสวัสดิการชุมชนได้มีการเรียนรู้จากพื้นที่ต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ ที่มีการจัดทำเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน การออมทรัพย์

๕) การจัดทำแผนชุมชน และปฏิบัติตามแผนชุมชนอย่างเป็นระบบ เน้นตามความสำคัญเป็นลำดับๆ และครอบคลุมในทุกๆ ด้าน ตามที่เกิดปัญหาแท้จริงของชุมชน โดยมีโครงการและแผนงานตลอดทั้งปี และแผนงานสำหรับอนาคต

๖) นำแผนชุมชนสู่การปฏิบัติ มีการกำหนดไว้ ๕ เรื่อง (๑) เรื่องสวัสดิการ ในกรณี เกิด แก่ เจ็บ ตาย และชราภาพ (๒) เรื่องการศึกษา ทางกลุ่มมีการมอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจน (๓) การพัฒนาและสร้างอาชีพให้สมาชิก โดยการให้

^{๑๘} สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), คู่มือการรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชน ๒๕๕๐.

^{๑๙} นายสำราญ กอนาม, ประธานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลป่าคอก อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี, สัมภาษณ์, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๖.

สมาชิกกู้เงินเพื่อใช้ลงทุนในการประกอบอาชีพ (๔) เรื่องการปลดปล่อยหนี้สิน มีการจัดตั้งโครงการปลดหนี้สินจากการจำนองที่ดิน (๕) การจัดตั้งกองทุนและกลุ่มอาชีพต่างๆ

๗) การแสวงหางบประมาณในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน มีกระบวนการแสวงหางบประมาณสนับสนุนกิจกรรมจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกได้ให้การสนับสนุนทั้งในเรื่องของความรู้และงบประมาณ หน่วยงานต่างๆมีประมาณ ๑๒ หน่วยงาน

๘) ขยายเครือข่าย ทางกองทุนมีการแบ่งประเภทของกลุ่มออกเป็น ๗ ประเภท ดังนี้ กลุ่มอาชีพ กลุ่มศาสนา กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มสวัสดิการ กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มประเพณีวัฒนธรรม รวมกลุ่มทั้งหมด ๓๖ กลุ่ม

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลป่าคอก จะมอบหมายให้กลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่อาศัยอยู่ในชุมชน ๑๑ ชุมชน เป็นผู้สำรวจและรวบรวมข้อมูลคนภายนอกที่เข้ามาอาศัยในชุมชน โดยให้มีการสำรวจทุกคนที่เข้ามาใหม่ ทั้งนี้ กองทุนจะมีเวทีพูดคุยกันถึงเรื่องในชุมชนโดยให้ตัวแทนกลุ่มต่างๆ นำปัญหาของกลุ่มที่พบหาทางออกร่วมกัน ดังนั้น ปัญหาการมีคนต่างด้าวหรือแรงงานต่างด้าว หรือเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ก็จะมีการนำประเด็นเหล่านี้เข้าไปหารือในชุมชนและจะมีการมอบหมายให้กลุ่มอาสาสมัครเข้าไปหาข้อมูล ดูแลช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพราะเพื่อการสร้างความคุ้นเคย ไม่ให้บุคคลเหล่านี้ เป็นคนแปลกแยกของชุมชน และต้องทำความเข้าใจร่วมกันของคนในชุมชนที่จะร่วมกันสอดส่องและเฝ้าระวังเพื่อความปลอดภัยของชุมชน

การดำเนินการกลุ่มแรงงานต่างด้าว/เด็กต่างชาติดูแลตามครอบครัวเข้ามาทำงานในพื้นที่ตำบลป่าคอก นั้น เมื่อมีข้อมูลจากการแจ้งของประชาชนในพื้นที่ว่ามีแรงงานต่างด้าวหรือคนต่างชาติ เข้ามาพักอาศัยในชุมชนกลุ่มอาสาสมัครจะเข้าไปสำรวจและมีการเข้าไปพูดคุยกับคนต่างด้าว จัดทำข้อมูลที่จำเป็น ดูแลเรื่องคุณภาพชีวิต โดยให้การช่วยเหลือตามความจำเป็น เช่น การช่วยเหลือกลุ่มโรฮิงญา ที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่ เมื่อกลุ่มที่รับผิดชอบในพื้นที่เข้าไปสำรวจพบ ก็จะมีการช่วยเหลือด้วยการเข้าไปซ่อมแซมปรับปรุงที่อยู่อาศัย มอบเครื่องอุปโภคบริโภค มอบเสื้อผ้า ทั้งนี้ สิ่งของเหล่านี้ส่วนหนึ่งได้มากจากการบริจาค หรือการประสานขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานท้องถิ่น หรือหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ในส่วนเด็กโรฮิงญา ได้ดำเนินการประสานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้การดูแลด้านสุขภาพ การให้เด็กเข้าเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เข้าเรียนด้านศาสนาอิสลาม ร่วมกับเด็กในชุมชน เป็นต้น

หากกลุ่มแรงงานต่างด้าว/เด็กต่างชาติดูแลตามครอบครัว เข้าอยู่ในพื้นที่เป็นเวลานานก็จะดูแลเรื่องสวัสดิการต่างๆ การเข้าถึงสวัสดิการ เช่น กองทุนฯ เข้าไปทำหน้าที่ประสานสถานศึกษาเพื่อให้เด็กกลุ่มนี้ได้เข้าเรียน หรือกรณีการรักษาพยาบาลกองทุนจะมอบหมายบทบาทให้ อาสาสมัครสาธารณสุข เข้าไปประสานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ทั้งนี้ กองทุนสวัสดิการชุมชน ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณแก่สถานศึกษา โดยการสนับสนุนงบประมาณในการจ้างครู และให้การสนับสนุนงบประมาณบางส่วนแก่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล นอกจากนี้ กองทุนได้ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยกองทุนรับภาระค่าจ้างพี่เลี้ยงเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อให้เด็กในชุมชนทุกคนได้เรียนหนังสือ

กล่าวโดยสรุป หากเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย หรือแรงงานต่างด้าว หากเข้ามาอยู่ในชุมชน แขนงนำในชุมชนจะสามารถให้การดูแล ช่วยเหลือ ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดสวัสดิการให้ นอกจากนี้ กองทุนสวัสดิการชุมชนเข้ามามีบทบาทในการดูแลและให้การช่วยเหลือ โดยใช้กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชน คือ การตระหนัก/รับรู้ปัญหา การรวมกลุ่ม/จัดหาทุน การร่วมกันศึกษาปัญหาชุมชน โดยการเก็บข้อมูลจากทุกครัวเรือน การเสริมสร้างองค์ความรู้ การจัดทำแผนชุมชน นำแผนชุมชนสู่การปฏิบัติ การแสวงหางบประมาณในการบริหารจัดการ และการขยายเครือข่าย

๓.๒.๔ รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนสำหรับเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลป่าคอก จะมีเครือข่ายเฝ้าระวังชุมชน โดยให้มีอาสาสมัครในชุมชนเพื่อแจ้งกรณีมีผู้ด้อยโอกาส คนต่างด้าวหรือครอบครัวเข้ามาอยู่ในชุมชน หรือคนไม่มีหลักฐานทางทะเบียน เมื่อคนกลุ่มนี้เข้าไม่ถึงสวัสดิการกองทุนสวัสดิการชุมชนจะเข้าไปให้การช่วยเหลือ สำหรับรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน สำหรับเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้าอยู่ในพื้นที่^{๒๐} นั้น กองทุนสวัสดิการชุมชน จะเข้าไปให้การช่วยเหลือและให้การสงเคราะห์ในเบื้องต้น แต่หากเด็กกลุ่มนี้อยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลานานมากกว่า ๑ ปี กองทุนสวัสดิการชุมชนจะต้องสนับสนุนให้เด็กกลุ่มนี้เข้ามาเป็นสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อให้ได้รับสวัสดิการชุมชนที่หลากหลายมากขึ้น โดยในกรณีของคนไทยจะมีการสมทบสามส่วน คือ รัฐหนึ่งส่วน สมาชิกหนึ่งส่วน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหนึ่งส่วน สำหรับพื้นที่ของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลป่าคอก ได้ส่งเสริมให้ภาคธุรกิจ เช่น โรงงานหรือโรงแรมในพื้นที่ เข้ามารับผิดชอบในการสนับสนุนกองทุนสวัสดิการชุมชน ในรูปของทุนการศึกษา หรือการสนับสนุนด้วยการสบทบงบประมาณ ๑ ส่วนแก่กองทุนเท่ากำลังความสามารถ หรือสถานประกอบการบางรายได้สนับสนุนเงินจำนวนหนึ่งให้แก่ชุมชนเพื่อให้ชุมชนคัดเลือกผู้ด้อยโอกาสเข้าเป็นสมาชิกของกองทุน ดังนั้น สำหรับการเข้าถึงจัดสวัสดิการชุมชนเด็กที่ติดตามตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ควรให้องค์กรภาคธุรกิจที่พ่อแม่ หรือผู้ปกครองของเด็กต่างชาติที่อพยพครอบครัวเข้ามาอยู่ในพื้นที่เป็นผู้รับผิดชอบจ่ายเงินสมทบ ๑ ส่วน คือ ปีละ ๓๖๕ บาทแก่กองทุนสวัสดิการชุมชน และให้พ่อแม่เด็ก/ผู้ปกครองจ่ายสมทบอีก ๑ บาท หรือปีละ ๓๖๕ บาท

ทั้งนี้ แนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนของเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย มีความเห็นสอดคล้องกันของผู้ให้ข้อมูลหลักในส่วนของกาให้องค์กรภาคธุรกิจที่พ่อแม่ หรือผู้ปกครองของเด็กต่างชาติที่อพยพครอบครัวเข้ามาอยู่ในพื้นที่เป็นผู้รับผิดชอบจ่ายเงินสมทบ ๑ ส่วน คือ ปีละ ๓๖๕ บาทแก่กองทุนสวัสดิการชุมชน และให้พ่อแม่เด็ก/ผู้ปกครองจ่ายสมทบอีก ๑ บาท หรือปีละ ๓๖๕ บาท คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านมาตรฐานการพัฒนาสังคมฯ^{๒๑} หัวหน้าสำนักงานรัฐมนตรี^{๒๒} และกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ^{๒๓} แต่มีข้อเห็นแย้งว่า^{๒๔} เด็กที่ติดตาม

^{๒๐} สำราญ คงนาม, อ้างแล้ว.

^{๒๑} ชินชัย ชี้เจริญ, อ้างแล้ว.

^{๒๒} ขวัญวงศ์ พิกุลทอง, อ้างแล้ว.

^{๒๓} วิสา เบญจมะโน, อ้างแล้ว.

^{๒๔} จักรกริสน์ จันทร์แสง, อ้างแล้ว.

ครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ไม่ทุกคนที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองเข้าสู่การทำงานในสถานประกอบการ มีจำนวนมากที่เข้ามาทำงานรับจ้างเป็นแรงงานรายวัน หรือรับจ้างในภาคเกษตรกรรม ซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอนและไม่มีนายจ้าง หรือมีแต่นายจ้างไม่สามารถรับภาระในการจ่ายเงินสมทบให้สำหรับการจัดสวัสดิการชุมชนให้แก่เด็กได้ ซึ่งเป็นประเด็นที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรจะต้องศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในภาคเกษตรกรรมหรือรับจ้างรายวัน

อย่างไรก็ตาม กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ^{๒๕} ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ในการจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ประเทศต้นทาง ควรรับผิดชอบในการสมทบเงินเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชน ๑ ส่วนหรือปีละ ๓๖๕ บาท โดยประเทศในกลุ่มอาเซียนต้องร่วมมือกันจัดตั้งกองทุน ASEAN FUND เพื่อนำเงินส่วนหนึ่งมาช่วยเหลือกลุ่มคนอาเซียนที่เป็นผู้ด้อยโอกาสในประเทศอื่น ซึ่งผู้จัดการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) ภาคตะวันออก^{๒๖} เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าว โดยเห็นว่า เป็นการสร้างระบบให้ชุมชนเข้าไปดูแลและจัดทำข้อมูลเด็กกลุ่มนี้ เพราะชุมชนจะเป็นคนรู้และดูแลคนในชุมชนได้ดีที่สุด อย่างไรก็ตาม หากเกิดกองทุน ASEAN FUND ขึ้นมาและกองทุน ASEAN FUND ต้องจ่ายเงินโดยตรงแก่กองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้กองทุนสวัสดิการชุมชนตระหนักถึงความจำเป็นต้องจัดสวัสดิการชุมชนให้แก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.๒๕๔๖ แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๒ กำหนดให้กองทุนสวัสดิการชุมชน^{๒๗} ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาชนที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันอย่างเป็นปกติและต่อเนื่อง โดยเหตุที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน หรือมีอาชีพเดียวกัน หรือประกอบกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือความสนใจร่วมกัน หรือปฏิบัติงานด้านการจัดสวัสดิการสังคมของเครือข่ายองค์กรสวัสดิการชุมชน และได้รับการรับรองให้ดำเนินการจัดสวัสดิการสังคม ทั้งนี้ เมื่อกองทุนสวัสดิการชุมชน ได้รับการรับรองตามกฎหมายจะมีสถานะเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชน สามารถขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมได้ ซึ่งข้อกำหนดคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ว่าด้วยการกำหนดบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป้าหมายเป็นผู้รับบริการสวัสดิการสังคม พ.ศ.๒๕๕๕ โดยกำหนดให้เด็กเป็นบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายที่เข้าข่ายสมควรได้รับการสวัสดิการสังคมขององค์กรสวัสดิการชุมชน ซึ่งกองทุนสวัสดิการชุมชน สามารถยื่นขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม ในการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย รวมถึงครอบครัวของแรงงานข้ามชาติ และแรงงานต่างด้าว ได้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดสวัสดิการสังคม^{๒๘} เห็นว่า ต้องส่งเสริมให้กองทุนสวัสดิการชุมชน ที่ได้รับการรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชน

^{๒๕} วิสา เบญจมะโน, อ้างแล้ว.

^{๒๖} อีระพงษ์ พร้อมพอชื่นบุญ, ผู้จัดการสำนักงานปฏิบัติการภาคตะวันออก (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน), กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, สัมภาษณ์, ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖

^{๒๗} สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส, กฎหมายที่ใช้ในการดำเนินงานของสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส.

^{๒๘} ชินชัย ชี้เจริญ, อ้างแล้ว.

ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม อันเป็นการเพิ่มช่องทางของงบประมาณสำหรับการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย รูปแบบการใช้เงินกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม^{๒๙} สามารถขอรับการสนับสนุนเพื่อการจัดสวัสดิการสังคมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่ อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชนทุกระดับ

กองทุนคุ้มครองเด็ก เป็นทางเลือกหนึ่งที่กองทุนสวัสดิการชุมชน สามารถขอรับการสนับสนุนงบประมาณไปให้การช่วยเหลือเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทยได้ และรูปแบบการให้การช่วยเหลือมุ่งให้การสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ ซึ่งการให้การช่วยเหลือของกองทุนคุ้มครองเด็กให้การช่วยเหลือเป็นรายบุคคล หรือทั้งในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูและการศึกษาในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา เงินทุนประกอบอาชีพ ค่ารักษาพยาบาล หรือเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นต้น^{๓๐}

อย่างไรก็ตาม มีข้อกังวลเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ดังนี้

๑) ปัจจุบันกองทุนสวัสดิการชุมชนต่างๆ จำกัดประเภทของการจัดสวัสดิการ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ดังนั้น หากในอนาคตเกิดประชามติอาเซียนเต็มรูปแบบ รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนก็จะต้องเปลี่ยนไป โดยต้องมีการจัดสวัสดิการชุมชนให้ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ซึ่ง เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทยหรือครอบครัวเด็กกลุ่มนี้ อาจมีความต้องการรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่ต่างออกไป ดังนั้น การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชนของครอบครัวเด็กกลุ่มนี้ก็มีความสำคัญ^{๓๑}

๒) หากส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของครอบครัวแรงงานต่างด้าวหรือเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย หากมีความเข้มแข็งขึ้นจะเป็นพลังต่อรองต่อประเทศในอนาคตได้^{๓๒}

๓) เนื่องจากเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย อยู่ในพื้นที่ชุมชนไม่ต่อเนื่องในระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่เน้นเรื่องของการให้อย่างมีคุณค่าและรับอย่างมีศักดิ์ศรี นั้นเงินที่ได้รับการสมทบหรือระยะการเป็นสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนจะมีผลการได้รับสวัสดิการประเภทต่างๆ ดังนั้น หากคนกลุ่มนี้อพยพย้ายถิ่นออกไปจากชุมชน สิทธิและประโยชน์ของสวัสดิการชุมชนก็จะขาดหายไปด้วย จึงควรพัฒนาระบบการเชื่อมโยงการเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนโดยสามารถนำระยะเวลาของการเป็นสมาชิกในกองทุนสวัสดิการชุมชนหนึ่ง

^{๒๙} สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส, กฎหมายที่ใช้ในการดำเนินงานของสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส.

^{๓๐} ขวัญวงศ์ พิกุลทอง, อ้างแล้ว.

^{๓๑} ขวัญวงศ์ พิกุลทอง, อ้างแล้ว.

^{๓๒} ชินชัย ชี้เจริญ, อ้างแล้ว.

เป็นนับต่อเนื่องในอีกกองทุนสวัสดิการชุมชนหนึ่ง ได้แก่สิทธิและประโยชน์หรือสวัสดิการที่จะได้รับ ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดของกองทุนสวัสดิการชุมชนใหม่ รวมถึงกองทุน ASEAN FUND ก็ต้องจ่ายเงินสมทบไปที่กองทุนที่คนกลุ่มนี้ เข้าไปเป็นสมาชิกใหม่^{๓๓}

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนสำหรับเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ควรมีลักษณะเป็นหุ้นส่วนร่วมกัน ในอัตราส่วน ๑ ต่อ ๑ ต่อ ๑ คือ ภาคธุรกิจ เอกชนที่พ่อแม่ ผู้ปกครองของเด็กทำงานอยู่หนึ่งส่วน พ่อแม่ผู้ปกครองของเด็ก ๑ ส่วน และกองทุน ASEAN FUND สมทบ ๑ ส่วน และชุมชนจะเป็นผู้รับผิดชอบในกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชน โดยการแสวงหาความร่วมมือด้านงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรระหว่างประเทศ รวมถึงกองทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในประเทศ

๓.๓ การจัดสวัสดิการชุมชนกับประชาคมอาเซียน

ประเทศสมาชิกอาเซียนได้ลงนามปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือในอาเซียน ฉบับที่ ๒ (Bali concord ๒) รับรองเอกสารวิสัยทัศน์อาเซียน ๒๐๒๐(ASEAN vision ๒๐๒๐) ที่กำหนดเป้าหมายหลักเพื่อมุ่งพัฒนาอาเซียนไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN community) โดยมีหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ การสร้างชุมชนแห่งสังคมที่เอื้ออาทร (A Community of caring societies) ซึ่งกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รับผิดชอบแผนงานการตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN socio-cultural community blueprint) จุดมุ่งหมายที่จะทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ร่วมกันในสังคมที่เอื้ออาทร ประชากรมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับการพัฒนาในทุกด้าน และมีความมั่นคงทางสังคม (Social security) โดยเน้นความร่วมมือเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของผู้ด้อยโอกาส และส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มต่างๆ ในสังคม รวมถึงการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการสำหรับสตรี เด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ และส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งรับผิดชอบการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการแก่กลุ่มเป้าหมาย ต้องหาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมแก่ประชาชน ทุกกลุ่มที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยจากประเทศในกลุ่มอาเซียน เพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในประเทศไทย ได้รับการสวัสดิการสังคมในรูปแบบต่างๆ ตามความจำเป็นและเหมาะสม^{๓๔} สำหรับเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทยนั้น ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดสวัสดิการสำหรับเด็ก ด้วยการพัฒนาเฝ้าระวังเพื่อปกป้องสิทธิ ประกันการมีชีวิตรอด และคุ้มครองเด็กไม่ให้ถูกละเมิด ถูกทอดทิ้ง และพัฒนาระบบการช่วยเหลือเพื่อให้เด็กได้รับการอย่างทันสมัยสถานการณ์และเหมาะสม โดยการส่งเสริมส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักและรับผิดชอบการคุ้มครองเด็กร่วมกัน ในส่วนเงินกองทุน การดำเนินงานนั้นควรมีการจัดตั้งกองทุนในระดับภูมิภาคอาเซียน เพื่อช่วยเหลือแก่เด็กที่พึ่งได้รับการคุ้มครองตลอดจนการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม^{๓๕} ทั้งนี้ กองทุนสวัสดิการชุมชนจะมีรูปแบบการดำเนินงานโดยใช้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการให้แก่กลุ่มเป้าหมายตามที่ชุมชนมีทุนอยู่

^{๓๓} วีระพงษ์ พร้อมพองขึ้นบุญ, อ้างแล้ว.

^{๓๔} ชินชัย ชีเจริญ, อ้างแล้ว.

^{๓๕} สรุปการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิเด็กในบริบทอาเซียน , ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

โดยการจัดสวัสดิการที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วม อันเป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งสอดคล้องกับแผนงานการตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ทั้งในเรื่องการสร้างความมั่นคงในสังคม การสร้างสังคมเอื้ออาทร การส่งเสริม และคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการ รวมถึงการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ^{๓๖} ซึ่งประเด็นการส่งเสริมส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจภายใต้กรอบความร่วมมือด้านสวัสดิการสังคมมีผลักดันการดำเนินการในเวทีอาเซียน^{๓๗}

ประเทศในกลุ่มอาเซียน^{๓๘} ประกอบด้วย ไทย ลาว อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ มีการจัดสวัสดิการชุมชนแก่ประชาชน แม้จะมีรูปแบบและรายละเอียดที่แตกต่างกัน สรุปได้ดังนี้

๑) ฐานคิด/แนวคิดของการจัดสวัสดิการชุมชนต่างประเทศกับประเทศไทย จะเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคมประกอบกัน ฐานคิดร่วมกันที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ของการจัดสวัสดิการ ขณะเดียวกันรัฐก็จำเป็นต้องใช้ฐานคิดสวัสดิการโดยรัฐในรูปแบบต่างๆ ไปพร้อมๆ กันเพื่อช่วยเหลือประชาชนให้มีความทำงาน มีรายได้ และสามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้ ฐานคิดสวัสดิการชุมชนของไทยมีบางส่วนที่ใกล้เคียงกับประเทศลาว ฟิลิปปินส์ ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และเน้นการพึ่งตนเองของประชาชน และการจัดสวัสดิการชุมชนของไทยบางส่วนสอดคล้องกับของประเทศฟิลิปปินส์ที่นิยมจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบโครงการหลายลักษณะ

๒) การจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย ทั้งนี้ ประเทศในแถบเอเชีย อันประกอบด้วย ประเทศลาว ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย ให้ความสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ด้านการสร้างงานและรายได้ การจัดโครงการช่วยเหลือคนยากจน โครงการ “กองทุนหมุนเวียน” การจัดสวัสดิการชุมชนเป็นการกระตุ้นทางเศรษฐกิจของชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

๓) รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย พบว่า ประเทศอินโดนีเซีย ใช้โครงการความปลอดภัยทางสังคม (Social safety net-jaring pengaman social: JPS) ในรูปของการมีกองทุนหมู่บ้าน ขณะที่ประเทศลาวและประเทศไทยมีรูปแบบที่คล้ายกัน คือ การใช้กลุ่มออมทรัพย์/กองทุนออมทรัพย์/สหกรณ์ออมทรัพย์/สหกรณ์เครดิตยูเนียน/กลุ่มอาชีพต่างๆ ในหมู่บ้าน

๔) จุดเน้นการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย พบว่า ประเทศฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย มีจุดเน้นต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน ในขณะที่ประเทศลาว มีจุดเน้นการส่งเสริมการรวมกลุ่มในระดับหมู่บ้าน และเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระดับแขวง เมือง และประเทศ

กล่าวโดยสรุป การจัดสวัสดิการชุมชนมีการดำเนินการอยู่ในหลายประเทศซึ่งเป็นสมาชิกประชาคมอาเซียน คือ ไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ลาว แม้แต่แต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันแต่มีเป้าหมายหลักที่ตรงกัน คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดสวัสดิการ เพื่อการช่วยเหลือให้

^{๓๖} ชินชัย ชี้เจริญ, อ้างแล้ว.

^{๓๗} สรุปการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิเด็กในบริบทอาเซียน, อ้างแล้ว.

^{๓๘} สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, การสังเคราะห์องค์ความรู้การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ ชุมชนระดับอำเภอ ๑๒ พื้นที่.

ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถพึ่งตนเองได้ รวมถึงการจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบโครงการหลายลักษณะ การจัดสวัสดิการชุมชนแก่สมาชิกประชาคมอาเซียนจะเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องถกแถลงในการประชุมเพื่อการสร้างความมั่นคงทางสังคมให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ทั้งนี้ เพราะการจัดสวัสดิการชุมชนแก่ผู้ด้อยโอกาส เป็นการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน ภาคธุรกิจ ภาคประชาชนและชุมชน มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มต่างๆ ในสังคม เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการสำหรับสตรี เด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ อันจะเป็นการสร้างชุมชนแห่งสังคมที่เอื้ออาทร

บทที่ ๔ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๔.๑ สรุปผลการศึกษา

การย้ายถิ่นของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าหรือการย้ายถิ่นหนีจากความยากลำบากที่ส่งผลต่อการอยู่รอด จากภาคการเกษตรสู่ภาคการผลิต และการเคลื่อนย้ายสู่สังคมเมือง หรือการออกไปทำงานต่างประเทศ ทำให้มีความต้องการแรงงานต่างด้าวเพื่อมาทดแทนแรงงานไทยที่ปฏิเสธไม่ทำงานประเภทราคาถูกคือ ทักษะต่ำ สกปรก และ อันตราย รวมทั้ง นโยบายที่ส่งเสริมเขตเศรษฐกิจพิเศษตามบริเวณชายแดน การจัดตั้งเขตลงทุน การบังคับใช้กฎหมายที่ย่อหย่อน ค่าตอบแทนที่ต่ำยอมเป็นอุปสงค์ในการย้ายถิ่นของคนจากประเทศเพื่อนบ้าน และปัจจัยในประเทศต้นทาง ที่มีความไม่เสถียรภาพของประชาชนทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจสังคม หรือขบวนการลักลอบขนคนเข้าเมือง และการค้ามนุษย์ นอกจากนี้ การรวมเขตเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศอาเซียนทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากร การลงทุน และการผลิตจากประเทศหนึ่งไปสู่อีกประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียน มีผลกระทบทางลบต่อระบบการคุ้มครองเด็ก โดยเด็กต่างชาติ มีจำนวนสูงขึ้น ไม่มีโอกาสเข้าถึงบริการจากรัฐน้อยหรือไม่มีโอกาสเลย รวมทั้งจะถูกแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เด็กกลุ่มนี้จะขาดโอกาสในการได้รับการพัฒนา ดังนั้น เพื่อให้เด็กต่างชาติ ได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ จึงควรจัดสวัสดิการสังคมอย่างครอบคลุม ทั้งถึง และเป็นธรรม เพื่อการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่งเสริมบทบาทของกองทุนสวัสดิการชุมชนเข้ามาจัดสวัสดิการต่างๆ แก่กลุ่มเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย การศึกษาคำนี้ มี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย และศึกษาแนวทางการส่งเสริมให้เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย เข้าถึงสวัสดิการชุมชน ที่มีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

สภาพและปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย พบว่า เด็กต่างชาติในประเทศไทยมีหลายกลุ่ม ทั้งเด็กที่เกิดใหม่จากพ่อแม่ที่เข้ามาเป็นแรงงานต่างชาติ เด็กต่างชาติที่ติดตามพ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามาในประเทศไทย แรงงานเด็กต่างชาติ ทำให้ประเทศไทย พบเด็กกลุ่มนี้ตั้งแต่ช่วงวัยแรกเกิดจนถึง ๑๘ ปี อยู่ร่วมกับครอบครัวในสภาพแวดล้อมที่แออัดในห้องเช่า หรือบ้านเช่าที่แบ่งเป็นห้องซอยเล็กๆ จึงมีปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัย โรคติดต่อต่างๆ โดยเฉพาะภูมิต้านทานโรค หอมน้ำ หอมน้ำไม่ถูกสุขลักษณะและมีจำนวนน้อย บางครั้งมีการขับถ่ายในที่สาธารณะ สภาพแวดล้อมสกปรก เพราะไม่มีการกำจัดขยะอย่างถูกวิธีและไม่สนใจกำจัดทำให้เกิดแหล่งน้ำเสียเพาะพันธุ์ยุงลาย ปัญหาอีกด้านหนึ่งที่พบคือ การไม่ได้รับการพัฒนาขั้นพื้นฐาน เด็กต่างชาติที่อพยพตามครอบครัวเข้ามาทำงานส่วนมากไม่ได้รับการศึกษาและการพัฒนาตามวัย เนื่องจากเป็นเด็กต่างชาติไม่สามารถเรียนร่วมกับเด็กทั่วไป ภาษา การพูด ต้องปรับตัวเข้ากับ

วัฒนธรรมไทย เข้าไม่ถึงสวัสดิการและถูกเลือกปฏิบัติ มีปัญหาด้านคุณภาพชีวิต และการยอมรับจากครอบครัวและชุมชน

แนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนแก่เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้สิทธิแก่เด็กต่างชาติที่อพยพตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ในสวัสดิการสังคมในสถานะของมนุษย์ในสังคมไทย โดยการส่งเสริม สนับสนุน ให้ชุมชนเป็นหน่วยเฝ้าระวังปัญหาที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ จัดทำเชื่อมโยงข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ระหว่างเครือข่ายพันธมิตร ทูตทางสังคม ข้อมูลทรัพยากรทางสังคม ประชาณูสังคมนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น สวัสดิการชุมชน รูปแบบอื่นๆ ส่วนรูปแบบของการจัดสวัสดิการสังคมนั้น ต้องให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจการจัดสวัสดิการให้ชุมชน ในรูปแบบสวัสดิการสังคมแบบพหุลักษณะ (Pluralism model) โดยการยอมรับความแตกต่างทางความคิดความเชื่อ และความหลากหลายของผู้คนได้มากขึ้น ประกอบกับ กระแสของการย้ายถิ่นของพลเมือง เพื่อให้ภาคีทุกภาคส่วนที่เข้ามาร่วมกันคิด แก้ไขปัญหา บนฐานความสัมพันธ์ที่เสมอภาคแบบ หุ้นส่วน (Partnership) และมีส่วนร่วมในฐานะ “เจ้าภาพร่วม”

ทั้งนี้ การจัดสวัสดิการชุมชน เป็นการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในรูปของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย หัวใจของการจัดสวัสดิการชุมชน คือ การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” การจัดสวัสดิการตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพและอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ อย่างเห็นคุณค่า อยู่บนพื้นฐานของศาสนา ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในทุกๆระดับ ไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกในชุมชน ควรให้ทุกท่านได้ แต่มุ่งเน้นความยากจนและด้อยโอกาส ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมโดยตกลงกติกาและใช้ร่วมกัน

ประเภทสวัสดิการที่เกิดจากกองทุนสวัสดิการชุมชน จัดให้แก่สมาชิก ได้แก่ การเกิด เจ็บป่วย เบี้ยเลี้ยงยังชีพหรือบำนาญผู้สูงอายุ หรือเสียชีวิต นอกจากนี้สวัสดิการที่กลุ่มต่างๆ จัดเพิ่มขึ้นตามกำลังกองทุน และความต้องการของกลุ่ม ได้แก่ ด้านการศึกษา สวัสดิการเงินกู้ สวัสดิการคนทำงาน สวัสดิการผู้ด้อยโอกาส/คนยากลำบาก สวัสดิการสาธารณสุข ประโยชน์ และสวัสดิการด้านอื่นๆ

จึงเห็นได้ว่าหากเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย หรือแรงงานต่างด้าว หากเข้ามาอยู่ในชุมชน แกนนำในชุมชนจะสามารถให้การดูแล ช่วยเหลือ ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดสวัสดิการให้ นอกจากนี้ ยังพบว่ากองทุนสวัสดิการชุมชนเข้ามามีบทบาทในการให้การดูแลและให้การช่วยเหลือ โดยใช้กระบวนการของกองทุนสวัสดิการชุมชน คือ การตระหนัก/รับรู้ ปัญหา การรวมกลุ่ม/จัดหาทุน การร่วมกันศึกษาปัญหาชุมชน โดยการเก็บข้อมูลจากทุกครัวเรือน การเสริมสร้างองค์ความรู้ การจัดทำแผนชุมชน นำแผนชุมชนสู่การปฏิบัติ การแสวงหางบประมาณในการบริหารจัดการ และการขยายเครือข่าย

รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนสำหรับเด็กต่างชาติที่อพยพตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ควรให้องค์กรภาคธุรกิจที่พ่อแม่ หรือผู้ปกครองของเด็กต่างชาติที่อพยพครอบครัวเข้ามาอยู่ในพื้นที่เป็นผู้รับผิดชอบจ่ายเงินสมทบ ๑ ส่วน พ่อแม่เด็ก/ผู้ปกครองจ่ายสมทบ ๑ ส่วน และประเทศในกลุ่มอาเซียนต้องร่วมมือกันจัดตั้งกองทุน ASEAN FUND เพื่อนำเงินส่วนหนึ่งมาช่วยเหลือ

กลุ่มคนอาเซียนที่เป็นผู้ด้อยโอกาสในประเทศอื่น อีก ๑ ส่วน และสามารถขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม หรือกองทุนคุ้มครองเด็ก

การจัดสวัสดิการชุมชนกับประชาคมอาเซียน มีความสอดคล้องกับเป้าหมายของอาเซียนที่มีหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ การสร้างชุมชนแห่งสังคมที่เอื้ออาทร การสร้างความมั่นคงทางสังคม ที่เน้นความร่วมมือเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของผู้ด้อยโอกาส การส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มต่างๆ ในสังคม และการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ

๔.๒ ข้อเสนอแนะ

๔.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรให้เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ทุกคนในชุมชนเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน และควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ เพื่อให้เด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สามารถเข้าถึงได้ และต้องสมทบงบประมาณ รวมทั้งกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสมทบงบประมาณ

๒) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรผลักดันรูปแบบสวัสดิการพหุลักษณะ ในรูปแบบสวัสดิการชุมชนในเวทีอาเซียน เพื่อให้กลุ่มเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ในอาเซียน ได้เข้าถึงสวัสดิการ

๓) การจัดสวัสดิการชุมชนไม่ควรจำกัดอยู่ในวงจรชีวิต คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย แต่ควรจัดสวัสดิการชุมชนให้ครอบคลุม ด้าน ๗ ด้าน คือ การศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย กระบวนการยุติธรรม กีฬาและนันทนาการ การมีงานทำและรายได้ และการบริการสังคมทั่วไป

๔.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

๑) หน่วยงานจำเป็นต้องพัฒนาข้อมูลเด็กที่ติดตามครอบครัวเข้ามาทำงานในประเทศไทย ทุกกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งประเภทสวัสดิการที่เด็กต่างชาติได้รับทั้งแบบกระแสหลักและสวัสดิการพหุลักษณะ เพื่อประโยชน์ในการจัดสวัสดิการสังคม

๒) ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายในพื้นที่ให้การดูแลผู้ด้อยโอกาสจากประเทศสมาชิกในอาเซียน และให้ความช่วยเหลือให้บุคคลกลุ่มนี้ได้รับประโยชน์จากกองทุนสวัสดิการชุมชน

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. รูปแบบและวิธีการจัดสวัสดิการสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ๒๕๕๕.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. การสังเคราะห์ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ “เวทีขับเคลื่อนกลไกการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๔.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. รายงานการศึกษา การสังเคราะห์องค์ความรู้การพัฒนา รูปแบบ การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน ระดับอำเภอ ๑๒ พื้นที่. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เทพเพ็ญวานิสย์, ๒๕๕๑.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. ยุทธศาสตร์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙. พฤศจิกายน ๒๕๕๔.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน พ.ศ.๒๕๕๖ – ๒๕๕๙. โรเนียว.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน). คู่มือการรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชน ๒๕๕๑.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน). คู่มือการรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชน ๒๕๕๐,
- สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ. สรุปการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิเด็กในบริบทอาเซียน. ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๕. (โรเนียว)
- สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย. กรุงเทพฯ, ๒๕๔๘.
- สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ. รายงานสถานการณ์ผู้ด้อยโอกาส และข้อเสนอในการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส. ๒๕๕๑.
- สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ. โครงการศึกษาภาพอนาคตการพัฒนาและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๕. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดเทพเพ็ญวานิสย์, ๒๕๕๑.
- สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส. ๒๕๕๕.
- สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส. กฎหมายที่ใช้ในการดำเนินงานของสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส. โรเนียว.
- สภาองค์การพัฒนาดเด็กและเยาวชน ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. คู่มือการปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือเด็กต่างชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปิ่นโตพับลิชชิ่ง, ๒๕๕๒.

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน). คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แอ๊ปป้า พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๕๒.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. สังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย. ๒๕๔๖.
- อภิญา เวชชัย และกิติพัฒน์ นนทปัทมะกุล. การพัฒนาาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส : กลุ่มคนจนผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเสี่ยงที่ประสบปัญหาทางสังคม. ๒๕๔๖.

สัมภาษณ์

- ขวัญวงศ์ พิกุลทอง. หัวหน้าสำนักงานรัฐมนตรี. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. สัมภาษณ์. ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๖.
- จักรกริสัน จันทรวง. Child Protection Coordinator, International Rescue Committee. อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. สัมภาษณ์. ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๖.
- ชินชัย ชีเจริญ. ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาตรฐานการพัฒนาสังคมฯ และรองอำนวยการ สำนักงานส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. สัมภาษณ์. ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๖.
- ธีระพงษ์ พร้อมพ้อชื่นบุญ. ผู้จัดการภาคตะวันออก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. สัมภาษณ์. ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖.
- วิสา เบญจมะโน. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. สัมภาษณ์. ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๖
- สำราญ คณาม. ประธานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต. สัมภาษณ์. ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๖

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

นายกิตติ อินทรกุล

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.๒๕๓๓

นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ.๒๕๓๕

เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

พ.ศ.๒๕๕๓

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

ประสบการณ์การรับราชการ

พ.ศ.๒๕๓๖ - ๒๕๔๗

นิติกร

พ.ศ.๒๕๔๗ - ๒๕๔๙

นักพัฒนาสังคมชำนาญการ

พ.ศ.๒๕๔๙ - ๒๕๕๕

นักพัฒนาสังคมชำนาญการพิเศษ

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบันและสถานที่ทำงาน

พ.ศ.๒๕๕๕

พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดบึงกาฬ

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดบึงกาฬ

๖๓๐ หมู่ที่ ๑ ตำบลวิศิษฐ์ ถนนประกอบบูรณะ อำเภอเมืองบึงกาฬ

จังหวัดบึงกาฬ